

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Νεώτερη και Σύγχρονη Ελληνική ιστορία»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα

Η νεολαία στο καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου: ιδεολογία και διαπαιδαγώγηση

Βαμπούλα Βικτωρία

A.M

533067

Επιβλέπων Καθηγητής

Κλάψης Αντώνιος

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους όσοι συνέβαλαν, με το δικό τους τρόπο στην πραγματοποίηση και ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

Τις πιο θερμές ευχαριστίες οφείλω στον επόπτη της διπλωματικής μου εργασίας, κύριο Αντώνη Κλάψη, για την πολύτιμη καθοδήγηση, την αμέριστη στήριξη και εμπιστοσύνη που μου έδειξε κατά τη διάρκεια της ερευνητικής αυτής προσπάθειας. Οι γνώσεις, οι συμβουλές και η ενθάρρυνσή του αποτέλεσαν πολύτιμο οδηγό για την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται στην οικογένειά μου, στους γονείς μου Γιάννη και Καλλιόπη και στην αδερφή μου Ευσταθία - Νικολέτα, για την αστείρευτη αγάπη, τη στήριξη και την πίστη τους σε μένα καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της διαδρομής. Σε όλο το «ταξίδι» της ακαδημαϊκής μου πορείας, ακόμα και όταν ήταν μακριά μου, ποτέ δεν έπαψαν να στέκονται στο πλάι μου. Για όσα προσέφεραν, για την κατανόηση και την υπομονή, τους οφείλω το πιο βαθύ και ειλικρινές «ευχαριστώ».

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης, η συγγραφέας / δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής της διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/ δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταμόρφωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση ή τροποποίηση, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, της εργασίας χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/ δημιουργού. Η συγγραφέας/ δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών της δικαιωμάτων.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	6
Abstract	7
Εισαγωγή.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	9
1.Η πορεία προς τη δικτατορία	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	10
Καθεστωτική ιδεολογία και αρχές.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	14
3.Η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ).....	14
3.1Περαρχία και οργάνωση.....	17
3.2.Ιδεολογικός προσανατολισμός.....	20
3.2.1. Η Θρησκεία.....	21
3.2.2. Η Εκπαίδευση	22
3.2.3. Η Οικογένεια.....	23
3.3 Διαπαιδαγώγηση.....	23
3.4 Πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες.....	26
3.4.1 Κινηματογράφος.....	26
3.4.2. Θέατρο	27
3.4.3 Ραδιόφωνο	28
3.4.4 Αθλητισμός.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	29
Περιοδικό Νεολαία	29
Πρώτο έτος κυκλοφορίας: 1938	29
Πατρίδα και Εθνική ταυτότητα	29
Πειθαρχία	30
Σώμα και έλεγχος	30
Θρησκεία.....	32
Αντικομμουνισμός	32
Οικογένεια και Φύλο.....	33
Δεύτερο έτος κυκλοφορίας: 1939	33
Οι δράσεις της ΕΟΝ	34
Φύλο και κοινωνική συμπεριφορά.....	35
Τρίτο έτος κυκλοφορίας: 1940	35
Πόλεμος και εθνική κινητοποίηση.....	35
Τέταρτο έτος κυκλοφορίας: 1941.....	36

Πόλεμος και θάνατος Ιωάννη Μεταξά.....	36
Συμπεράσματα	37

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ) κατά τη διάρκεια της επιβολής της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά στις 4 Αυγούστου 1936 εστιάζοντας στην ιδεολογία, τη διαπαιδαγώγηση και το ρόλο της νεολαίας στο πλαίσιο του αυταρχικού κράτους. Σκοπός της μελέτης είναι να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο το μεταξικό καθεστώς αξιοποίησε τη νεολαία ως μηχανισμό ιδεολογικής διαμόρφωσης πάνω στην οποία θα δομηθεί το Νέο Κράτος. Αρχικά παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο, η αναμόχλευση του εθνικού διχασμού, οι συνεχείς εκτροπές του κοινοβουλευτισμού και η παλινόρθωση της μοναρχίας, γεγονότα που οδήγησαν στην επιβολή του καθεστώτος. Στην συνέχεια εξετάζονται οι συνθήκες εγκαθίδρυσης της δικτατορίας καθώς και τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά του κράτους του Μεταξά.

Κεντρικό μέρος της εργασίας αποτελεί η μελέτη γύρω από την ΕΟΝ ως νεολαιίστικη οργάνωση. Αναλύεται η ιεραρχική της δομή και η οργάνωση καθώς και ο ιδεολογικός προσανατολισμός της με έμφαση στους θεσμούς της θρησκείας, της οικογένειας και της εκπαίδευσης. Στην συνέχεια παρουσιάζονται οι πρακτικές διαπαιδαγώγησης των μελών της Οργάνωσης καθώς και οι πολιτιστικές και αθλητικές δράσεις στις οποίες συμμετείχαν οι νέοι του καθεστώτος.

Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάλυση επιλεγμένων τευχών του περιοδικού «Νεολαία», που κυκλοφόρησε από το 1938 και αποτέλεσε βασικό όργανο ιδεολογικής προπαγάνδας της ΕΟΝ. Μέσα από το περιεχόμενο και τη γλώσσα του περιοδικού αναδεικνύεται ο τρόπος προβολής των αρχών της δικτατορίας Μεταξά καθώς και η προσπάθεια ιδεολογικής κατεύθυνσης της ελληνικής νεολαίας. Στο τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα.

Λέξεις – κλειδιά

Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ), Ιωάννης Μεταξάς, δικτατορία, προπαγάνδα,

Abstract

This thesis examines the National Youth Organization (EON) during the dictatorship of Ioannis Metaxas, established on 4 August 1936, focusing on ideology, youth indoctrination, and the role of young people within the framework of the authoritarian state. The aim of the study is to highlight the ways in which the Metaxas regime utilized youth as a mechanism of ideological formation upon which the “New State” would be structured. Initially, the study presents the historical context, including the resurgence of the National Schism, the repeated disruptions of parliamentary democracy, and the restoration of the monarchy, developments that ultimately led to the establishment of the dictatorship. It then examines the conditions under which the regime was imposed, as well as the ideological characteristics of the Metaxas state.

A central part of the thesis is devoted to the study of EON as a youth organization. The analysis focuses on its hierarchical structure and organization, as well as its ideological orientation, with particular emphasis on the institutions of religion, family, and education. Furthermore, the thesis explores the methods of indoctrination applied to the organization’s members, alongside the cultural and athletic activities in which the youth of the regime participated.

Finally, special emphasis is placed on the analysis of selected issues of the magazine *Neolaia*, first published in 1938 and functioning as a principal medium of EON’s ideological propaganda. Through the magazine’s content and language, the study demonstrates the ways in which the principles of the Metaxas dictatorship were promoted and how the regime sought to ideologically shape Greek youth. The conclusions are presented at the end of the thesis.

Keywords: National Youth Organization (EON), Ioannis Metaxas, dictatorship, propaganda,

Εισαγωγή

Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου (1936-1941) αποτελεί μια σημαντική περίοδο του ελληνικού μεσοπολέμου, καθώς σηματοδότησε την αναστολή του κοινοβουλευτισμού και την εγκαθίδρυση ενός αυταρχικού και ανελεύθερου καθεστώτος υπό τον Ιωάννη Μεταξά. Βασικός σκοπός της δικτατορίας, ήταν η πολιτική και ιδεολογική ανασυγκρότηση της ελληνικής κοινωνίας μέσω της πίστης στο ιδανικό της πατρίδας καθώς και των στοιχείων της ελληνικής παράδοσης, όπως η οικογένεια, η θρησκεία και ο θεσμός της μοναρχίας. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας βαρύνουσα σημασία απέκτησε η ελληνική νεολαία, η οποία αξιοποιήθηκε ως βασικός φορέας μετάδοσης των αρχών της δικτατορίας.

Η παρούσα εργασία εξετάζει την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ) ως σημαντικού μηχανισμού νεολαιίστικης κινητοποίησης και ιδεολογικής διαπαιδαγώγησης που δημιούργησε το μεταξικό καθεστώς. Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει τον ρόλο που διαδραμάτισε η ΕΟΝ στη διαμόρφωση ενός νέου προτύπου πολίτη, μέσα από την ηθική και ιδεολογική διαμόρφωση της νεολαίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθεται είναι τα εξής: Ποιες συνθήκες οδήγησαν στην δημιουργία της ΕΟΝ και ποια ήταν η ιεραρχική οργάνωση και η δομή της. Στην συνέχεια τίθεται το ερώτημα σχετικά με τον ιδεολογικό προσανατολισμό της Οργάνωσης και της σύνδεσής του με την ιδεολογία του καθεστώτος. Τέλος, προκύπτει ένα ερώτημα σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση της ΕΟΝ καθώς και τις ποικίλες δράσεις στις οποίες συμμετείχε.

Για την απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων αξιοποιούνται πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Αναλυτικότερα, η εργασία αξιοποιεί τη σύγχρονη ελληνόγλωσση βιβλιογραφία σχετικά με το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, την πολιτική ιστορία του Μεσοπολέμου, καθώς και μελέτες σχετικά με την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας. Παράλληλα αναλύονται πρωτογενείς πηγές οι οποίες αφορούν δημόσιες ομιλίες του ίδιου του Ιωάννη Μεταξά, αποσπάσματα από το έργο *«Λόγοι και Σκέψεις»*, καθώς και αποσπάσματα από το προσωπικό του ημερολόγιο. Το τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας επικεντρώνεται στην μελέτη και ερμηνεία τευχών του περιοδικού που εξέδιδε η ΕΟΝ από το 1938 έως το 1941, με τίτλο *«Νεολαία»*. Συγκεκριμένα, έχουν αξιοποιηθεί τα τεύχη που κυκλοφόρησαν στις 15/10/1938 και στις 22/10/1938. Στην συνέχεια το τεύχος στις 07/01/1939 καθώς και τα τεύχη που εκδόθηκαν στις 03/08/1940 και στις 02/11/1940. Τέλος, αναλύονται τα τεύχη που κυκλοφόρησαν στις 04/01/1941 και στις 02/02/1941. Η επιλογή των τευχών έγινε με χρονολογικό κριτήριο, με σκοπό να μελετηθεί το υλικό της «Νεολαίας», σε όλα τα έτη της κυκλοφορίας του, ενώ επιχειρήθηκε να γίνει μια σύνδεση του περιεχομένου του περιοδικού με σημαντικά γεγονότα της περιόδου, όπως ήταν η κήρυξη του πολέμου, καθώς και ο θάνατος του Ιωάννη Μεταξά. Μεθοδολογικά η εργασία βασίζεται στην βιβλιογραφική έρευνα με αξιοποίηση πρωτογενούς υλικού για την περαιτέρω εξήγηση των ερωτημάτων που έχουν τεθεί. Μέσα από τη μελέτη και την κριτική ανάγνωση της βιβλιογραφίας και των πρωτογενών τεκμηρίων επιχειρείται η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το καθεστώς αποπειράθηκε να κατασκευάσει το πρότυπο του ιδανικού νέου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. Η πορεία προς τη δικτατορία

Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου, δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία στο πολιτικό σύστημα του Μεσοπολέμου. Υπήρξε γέννημα της εποχής και των πολιτικοοικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων της Ελλάδας, ήδη από το 1933. Η μικρασιατική καταστροφή και η συντριβή της Μεγάλης Ιδέας, οδήγησε σε κάποιες προσπάθειες κατά το διάστημα 1923- 1926, να απαλλαχθεί η ελληνική πολιτική σκηνή από τα βαρίδια του εθνικού διχασμού που είχε προκύψει ως αποτέλεσμα της ρήξης μεταξύ στέμματος και Βενιζέλου, σχετικά με την εμπλοκή της χώρας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. (Κλάψης & Κούμας, 2019, σ. 107) Ωστόσο παρά τις προσπάθειες, η οικονομική κρίση, που ήταν το αποτέλεσμα του κραχ του 1929 στην Αμερική, οδήγησε σε νέα πόλωση μεταξύ των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών της χώρας. Η αναζωπύρωση του Εθνικού Διχασμού οδήγησε και στα δύο κινήματα του 1933 και του 1935. Το Μάρτιο του 1933, όταν την πρωθυπουργία είχε αναλάβει μετά από εκλογική μάχη ο Παναγής Τσαλδάρης, μέλη της βενιζελικής παράταξης με πρωτεργάτη τον Νικόλαο Πλαστήρα, αμφισβητώντας την λαϊκή βούληση κατέλυσαν τον κοινοβουλευτισμό και προχώρησαν σε καταλήψεις δημόσιων κτιρίων, ακόμα και στον κατ' οίκον αποκλεισμό του εκλεγμένου πρωθυπουργού. Το κίνημα καταπνίγηκε, παρόλα αυτά επρόκειτο για την πρώτη ρωγμή στο πολιτικό σύστημα της χώρας. (Δαφνής, 1997, σ. 598-604)

Το κίνημα του 1933 δημιούργησε τη βάση έτσι ώστε οποιαδήποτε προσπάθεια συμβιβασμού να θεωρηθεί από τις δύο αντίπαλες παρατάξεις δολοπλοκία, διαγράφοντας το κλίμα καχυποψίας της εποχής. Η κορύφωση του εθνικού διχασμού περιγράφεται άμεσα μέσα από την αρθρογραφία του Ελευθέριου Βενιζέλου και του Ιωάννη Μεταξά, οι οποίοι στη δημόσια αντιπαράθεσή τους μέσω των εφημερίδων *Ελεύθερον Βήμα* και *Καθημερινή* όξυναν ακόμα περισσότερο το ήδη διχαστικό κλίμα. (Κλάψης & Κούμας, 2019, σ. 130) Η επόμενη κοινοβουλευτική εκτροπή του 1935, ήρθε ως αποτέλεσμα μιας αποτυχημένης απόπειρας δολοφονίας του Βενιζέλου και των φόβων για παρατεταμένη παραμονή των αντιβενιζελικών στην εξουσία. Παρά το γεγονός ότι ο Βενιζέλος δεν είχε δώσει την ένθερμη συμπαράστασή του στο κίνημα Πλαστήρα -τουλάχιστον φανερά και επίσημα - αυτή τη φορά συμμετείχε ενεργά στην απόπειρα κατάλυσης του κοινοβουλευτισμού. Η άμεση εμπλοκή του με το κίνημα εκτός το ότι σήμανε τη λήξη της πολιτικής του σταδιοδρομίας, χαρακτηρίστηκε αποτυχημένη, πιθανώς εξαιτίας της απουσίας της φυσικής του παρουσίας, μιας και ο ίδιος συντόνισε τις ενέργειες από τη γενέτειρά του. (Μικρούδης, 2024, σ. 130) Η αποτυχία και του δεύτερου βενιζελικού κινήματος παρά το γεγονός ότι είχε στόχο να διασφαλίσει το πολιτειακό και να αποτρέψει την επιστροφή του μονάρχη, τελικά έφερε τα αντίθετα αποτελέσματα. Παρότι ο φύσει μετριοπαθής Τσαλδάρης δεν επεδίωξε ποτέ άμεσα την επιστροφή του βασιλιά πιεζόμενος από τμήμα των βασιλοφρόνων, έθεσε το πολιτειακό σε δημοψήφισμα. Η πρόθεσή του να διενεργηθεί με εντιμότητα και διαφάνεια το δημοψήφισμα υπήρξε και η αιτία

η κυβέρνησή του να ανατραπεί βίαια και τη θέση του να καταλάβει ο Κονδύλης – πρώην βενιζελικός που στην πορεία είχε μεταπηδήσει στην αντίπαλη πτέρυγα. (Κλάψης & Κούμας, 2019, σ. 140-145)

Η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον σκληροπυρηνικό Κονδύλη σήμανε μια περίοδο που χαρακτηρίστηκε από κατάλυση κάθε έννοιας δημοκρατίας. Η ελευθερία του Τύπου καταστρατηγήθηκε, πολλά σημαίνοντα πρόσωπα του βενιζελικού χώρου εκτοπίστηκαν, ενώ παράλληλα αναχαιτίστηκε οποιαδήποτε προσπάθεια για προεκλογική εκστρατεία υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας. (Κλάψης & Κούμας, 2019, σ. 146-147) Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος με σχεδόν 98% υπέρ της βασιλευομένης δημοκρατίας, δεν άφησαν καμία αμφιβολία περί νοθείας. Σε κάθε περίπτωση ο έκπτωτος μονάρχης Γεώργιος Β' την 25^η Νοεμβρίου 1935, επέστρεψε στην Ελλάδα για την ανάληψη των καθηκόντων του θρόνου. (Μαυρογορδάτος, 2003, σ. 27)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.Η επιβολή της δικτατορίας

Αμέσως μετά την παλινόρθωση της μοναρχίας, ο βασιλιάς προχώρησε σε ενέργειες που θεώρησε ότι θα μπορούσαν να αποσοβήσουν την πόλωση μεταξύ των δύο παρατάξεων. Αρχικά καθαίρεσε τον αδιάλλακτο Κονδύλη και στη θέση του διόρισε τον μετριοπαθή Δεμερτζή. Εν συνεχεία, αφού έδωσε αμνηστία στους κινηματίες, προκήρυξε εκλογές, οι οποίες διεξήχθησαν την 26^η Ιανουαρίου 1936 και αποτέλεσαν το κύκνειο άσμα του κοινοβουλευτισμού. (Νικολακόπουλος, 2012, σ. 69) Το αποτέλεσμα τους ωστόσο, οδήγησε σε ακόμα μεγαλύτερο αδιέξοδο μιας και η οριακή διαφορά των δύο κομμάτων κατέστησε ρυθμιστή της κατάστασης το Κομμουνιστικό Κόμμα, εφόσον το Κόμμα των Φιλελευθέρων και η αντιβενιζελική παράταξη δεν είχαν την πρόθεση να σχηματίσουν συμμαχική κυβέρνηση. (Αλιβιζάτος, 2011, σ. 295-296) Στις 2 Μαρτίου 1936, συνήλθε η Γ' Αναθεωρητική Βουλή, η οποία ωστόσο, ανάδειξε για άλλη μια φορά την αδυναμία συνεννόησης των δύο μεγάλων κομμάτων. Λίγες μέρες αργότερα, στις 5 Μαρτίου, ο βασιλιάς διόρισε τον Ιωάννη Μεταξά υπουργό στρατιωτικών έτσι ώστε να εξασφαλίσει την αποτροπή ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος και επανάφερε την κυβέρνηση Δεμερτζή. Παρόλα αυτά, ο θάνατος του τελευταίου οδήγησε το Γεώργιο στο να αναθέσει την πρωθυπουργία στον Ιωάννη Μεταξά. Σε μια θυελλώδη συνεδρίαση της Βουλής στις 27 Απριλίου 1936, ο Μεταξάς κατάφερε να αποσπάσει ψήφο εμπιστοσύνης ως αποτέλεσμα της αδιαλλαξίας των κομμάτων αναφορικά με την κυβέρνηση συνασπισμού ανοίγοντάς του με αυτό τον τρόπο διάπλατα ο δρόμος προς την κοινοβουλευτική εκτροπή. (Μαυρογορδάτος, 2003, σ. 28-29)

Ταυτόχρονα, η Βουλή ανέστειλε τις εργασίες της δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στο Μεταξά να λαμβάνει αποφάσεις εν λευκώ. Το ήδη τεταμένο κλίμα οξύνθηκε το Μάιο του 1936, όταν στη Θεσσαλονίκη σημειώθηκαν αιματηρά επεισόδια, με αφορμή την διαδήλωση των καπνεργατών. Η σκληρή αστυνομική βία οδήγησε την επόμενη μέρα σε κινητοποιήσεις διαμαρτυρίας και σε σύγκρουση μεταξύ απεργών και χωροφυλακής. Ο αντίκτυπος των γεγονότων της Θεσσαλονίκης ήταν το αντικομμουνιστικό κύμα που ξέσπασε στη χώρα. (Δαφνής, 1997, σ. 410) Λίγους μήνες μετά, η ΓΣΣΕ προκήρυξε πανελλαδική απεργία για τις 5

Αυγούστου 1936. Με αφορμή την απεργία και επικαλούμενος τον κομμουνιστικό κίνδυνο ο Ιωάννης Μεταξάς παρουσιάστηκε το απόγευμα της 4^{ης} Αυγούστου στο Γεώργιο και του εξέφρασε την πρόθεση του να επιβάλλει δικτατορικό καθεστώς. Επεσήμανε στον μονάρχη ότι είναι διατεθειμένος μέσω της επιβολής ολοκληρωτικού καθεστώτος, να σώσει την Ελλάδα από την κοινωνική και εθνική καταστροφή που θα ερχόταν ως αποτέλεσμα της επικράτησης του κομμουνισμού. (Λόγοι και Σκέψεις, τ. 1, σ. 11) Ο βασιλιάς φοβούμενος τις αναταραχές και την αναρχία προτίμησε την ασφάλεια που θεωρούσε ότι θα του εξασφάλιζε το ενδεχόμενο ολοκληρωτικού ελέγχου του κράτους από το Μεταξά. (Χατζηβασιλείου, 2017, σ. 33) Με την ανοχή του παλατιού ο Μεταξάς κατέλυσε τον κοινοβουλευτισμό χωρίς παράλληλα να προκηρύξει νέες εκλογές επιβάλλοντας το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, το οποίο πήρε το όνομά του από την ημέρα επιβολής του δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι σε ένα βαθμό στερούνταν ουσιαστικότερου χαρακτηρισμού. (Μαυρογορδάτος, 2003, σ. 30)

Καθεστωτική ιδεολογία και αρχές

Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου ήταν ένα αυταρχικό, αντικοινοβουλευτικό καθεστώς με έντονη αντικομμουνιστική ρητορική και ισχυρή την παρουσία της αστυνόμευσης. Παρά τις εξωτερικές του ομοιότητες με τον γερμανικό και τον ιταλικό φασισμό, η δικτατορία του Μεταξά διαφοροποιήθηκε σε ιδεολογικό επίπεδο. Αρχικά, οι ομοιότητες εντοπίζονταν σε μορφολογικό επίπεδο: ο φασιστικός χαιρετισμός (που θύμιζε τον αντίστοιχο ιταλικό του Μουσολίνι), η προσήλωση στο πρόσωπο του «Εθνικού Κυβερνήτη» και του «Αρχηγού της Κυβερνήσεως», οι κοινές καταβολές του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού και του Γ' Ράιχ και η ύπαρξη των Ταγμάτων Εργασίας και της ΕΟΝ σε αντιστοιχία με την ιταλική και γερμανική νεολαία, ήταν μόνο κάποιες από τις κοινές αναφορές του μεταξικού καθεστώτος με τις φασιστικές και ναζιστικές ιδεολογίες της μεσοπολεμικής Ευρώπης. (Πλουμίδης, 2016, σ. 53-54)

Παράλληλα υπήρχε έντονη ταύτιση τόσο της μεταξικής ιδεολογίας, όσο και της χιτλερικής με το ιδεώδες της αρχαίας Σπάρτης. Λάτρης της σπαρτιατικής πειθαρχίας και της έντονα ρατσιστικής πόλης – κράτους της αρχαιότητας, ο Χίτλερ μετουσίωσε τις αρχές αυτές στο Γ' Ράιχ. Η ναζιστική ιδεολογία θεωρούσε πως η Σπάρτη αντιπροσώπευε το ιδανικό – φυλετικά ανώτερο κράτος με γερμανικές καταβολές, το οποίο δεν δίσταζε να επιβληθεί στους φυλετικά κατώτερους ειλώτες, αλλά και να επιδείξει τη σκληρότητά του στα μέλη της κοινωνίας που με την αναπηρία ή τη δυσμορφία τους ντρόπιαζαν το «σπαρτιατικό ιδεώδες». Ο Μεταξάς ασπαζόταν τον ίδιο θαυμασμό απέναντι στην αρχαία πόλη, την οποία θεωρούσε το ορθότερο αρχαίο πρότυπο. Όπως έκανε και ο Χίτλερ με το Γ' Ράιχ, αντίστοιχα και ο Μεταξάς τις σπαρτιατικές αρετές προσπάθησε να τις εμψύσει στην νεολαία του, την ΕΟΝ, η οποία ήταν και ο φορέας του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού που οραματίστηκε. Ο δικτάτορας θεωρούσε πως η νεολαία του όφειλε, όπως ακριβώς οι Σπαρτιάτες, να υπηρετεί με αυταπάρνηση το κοινωνικό σύνολο και να αγωνίζεται για το συλλογικό συμφέρον με μοναδικό σκοπό την εξύψωση της πατρίδας. (Πλουμίδης, 2016, σ. 65) Παρόλα αυτά, η σύνδεση του καθεστώτος με το σπαρτιατικό

πνεύμα, έμεινε μόνο ως θεωρητικό υπόβαθρο και σε καμία περίπτωση δεν προσέλαβε μιλιταριστικές διαστάσεις όπως στη χιτλερική ιδεολογία. (Πλουμίδης, 2016, σ. 67)

Παρά τις ομοιότητες, το μεταξικό ιδεολογικό οικοδόμημα διέφερε σημαντικά από τους ευρωπαϊκούς φασισμούς, κυρίως ως προς το περιεχόμενο και τις πρακτικές εφαρμογές του. Άλλωστε δεν είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι ο ίδιος θαύμαζε ιδιαίτερα και απόλυτα οποιοδήποτε άλλον δικτάτορα. Ένθερμος πολέμιος των ξενικών στοιχείων, συγκρότησε ένα καθεστώς προσαρμοσμένο στις ελληνικές παραδοσιακές αξίες, το οποίο μπορεί να περιγραφεί απόλυτα μέσα από τα λόγια του ίδιου: «*Ἡ Ἑλλάς ἔγινε ἀπὸ τῆς 4ης Αὐγούστου Κράτος ἀντικομμουνιστικό, Κράτος ἀντικοινοβουλευτικό, Κράτος ὀλοκληρωτικό μὲ βάσι ἀγροτική καὶ ἐργατική, καὶ κατὰ συνέπεια ἀντιπλουτοκρατικό*». (Ημερολόγιο Ιωάννη Μεταξά, τ. 4 σ. 553) Όπως προαναφέρθηκε βασικός φορέας της μεταξικής ιδεολογίας υπήρξε η Νεολαία του, η οποία μολοντί γαλουχήθηκε με τα σπαρτιατικά πρότυπα συμπεριφοράς διατήρησε – κάποια μικρά έστω- στοιχεία ατομικότητας. Η ιδεολογία της τετραυγουστιάτικης δικτατορίας συνοψίζεται στο σύνθημα -που αποτελούσε παράλληλα και τον Ύμνο της ΕΟΝ - «Εμπρός για μια Ελλάδα Νέα!» Πρωταρχικός στόχος του καθεστώτος και του αρχηγού του ήταν η Αναγέννηση της Ελλάδας, μέσα από την Εθνική ομοψυχία, η οποία προϋπέθετε τον τερματισμό της ταξικής πάλης και την συσπείρωση του κοινωνικού συνόλου γύρω από το μεταξικό κράτος. (Πλουμίδης, 2016, σ.55) Στο πλαίσιο αυτής της ομοψυχίας ο Μεταξάς απέφυγε τις φυλετικές και θρησκευτικές διακρίσεις που χαρακτήριζε το χιτλερικό ιδεολόγημα. Η δικτατορία του δεν χαρακτηρίστηκε από αντισημιτισμό, ενώ ο ίδιος σε ομιλία του τόνισε την ανάγκη σεβασμού των θρησκευτικών πεποιθήσεων των αλλόθρησκων. Στην ουσία, βασική επιδίωξή του υπήρξε η λατρεία προς το πρόσωπό του, στην οποία όταν απευθυνόταν ιδιαίτερα στην νεολαία φρόντιζε να αποδώσει σχεδόν μυθικές διαστάσεις. Επιπλέον, παρότι είχε προαναγγείλει σε συνέντευξή του τη μελλοντική δημιουργία ενός κόμματος που θα συσπείρωνε και θα συνένωνε τους οπαδούς όλων των κομμάτων, αυτό δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, παρά την πρόθεσή του να ακολουθήσει το παράδειγμα του τουρκικού Λαϊκού Κόμματος, του ιταλικού φασιστικού και του γερμανικού εθνικοσοσιαλιστικού. Η απουσία ενός μαζικού κόμματος που θα μπορούσε να αντλήσει τους οπαδούς των παραδοσιακών κομμάτων σήμαινε ότι από τη μεταξική δικτατορία έλλειπε το απαραίτητο λαϊκό έρεισμα. (Πλουμίδης, 2016, σ. 55-56)

Ο ίδιος ο Μεταξάς οραματιζόταν ένα Νέο Κράτος το οποίο θα μπορούσε να παρομοιαστεί με τη Νέα Πορτογαλία του Σαλαζάρ και όχι τόσο με τη χιτλερική Γερμανία ή την μουσολινική Ιταλία. Η άποψη αυτή εκφράστηκε από τον ίδιο το δικτάτορα, ο οποίος δεν προσδοκούσε να δημιουργήσει ένα φιλοπόλεμο και επεκτατικό κράτος, αλλά μια φιλομοναρχική κυβέρνηση που θα καθοδηγούνταν από έναν αριστοκράτη ηγέτη και σωστό οικογενειάρχη. Παρόλα αυτά, σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να προβούμε και σε ένα συμπέρασμα το οποίο ταυτίζει απόλυτα τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά με το καθεστώς Σαλαζάρ. Στο δεύτερο απουσιάζει πλήρως το πρόσωπο του μονάρχη, ενώ ο Έλληνας δικτάτορας, ποτέ δεν υποτίμησε την αξία του θεσμού της βασιλείας, παρά το γεγονός ότι από το 1938 γίνεται λόγος για απόλυτη δικτατορία

Μεταξά. Το πρόσωπο του μονάρχη είχε κεντρική θέση στο μεταξικό σύστημα αξιών και ο ρόλος του αποτυπωνόταν στο σύνθημα «*Βασιλεύς, Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια*». Θέτοντας στον πυρήνα την πατρίδα που αποτελούσε αδιαφιλονίκητο αγαθό, το πρόσωπο του βασιλιά παρουσιάζεται ως βασικός θεσμός της κυβέρνησής του. (Πλουμίδης, 2016, σ. 67) Εκτός από τις ομοιότητες με τα ευρωπαϊκά φασιστικά καθεστώτα, ο Μεταξάς υπήρξε μεγάλος θαυμαστής του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας, του Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος θέτοντας ως προτεραιότητά του την Ανόρθωση της μετεπαναστατικής χώρας, συγκέντρωσε σχεδόν όλες τις εξουσίες στα χέρια του, αμβλύνοντας τον κοινοβουλευτισμό και ακολούθησε μια αυταρχική και ακομμάτιστη πολιτική. (Πλουμίδης, 2016, σ. 72)

Πυλώνας της μεταξικής ιδεολογίας αλλά και αίτιο της επιβολής του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου ήταν ο έντονος αντικομμουνισμός σε συνδυασμό με την αποστροφή προς τον κοινοβουλευτισμό. Σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας, τόσο ο ίδιος, όσο και οι συνεργάτες του επισήμαιναν έντονα αυτό το χαρακτήρα της κυβέρνησης. Ο αντικομμουνισμός κατείχε εξέχουσα θέση στη ρητορική του και το περιεχόμενο του πρώτου διαγγέλματός του προς τον ελληνικό λαό επιβεβαιώνει αυτή την κρίση. Σε αυτό - μόλις λίγες μέρες μετά την επιβολή της δικτατορίας του- χαρακτήρισε τον κομμουνισμό ως τον ύψιστο κίνδυνο τον οποίο αντιμετώπιζε η πατρίδα, η οποία απειλούνταν ακόμα και από εμφύλια σύγκρουση. Στο ίδιο διάγγελμα οι κομμουνιστές χαρακτηρίζονται ως «*τρελλοί ανατροπείς του κοινωνικού μας καθεστώτος, εχθροί των Ελληνικών μας παραδόσεων και του Ελληνικού μας πολιτισμού*». (Πλουμίδης, 2016, σ.72-73) Εκτός από τις αναφορές στον κομμουνιστικό κίνδυνο, ο Μεταξάς παρουσίαζε τον εαυτό του ως «μεσσία» που θα έσωζε την πατρίδα από τα δεινά του κοινοβουλευτισμού και των κομμάτων, τα οποία κατά την γνώμη του με απώτερο σκοπό να αναρριχηθούν στην εξουσία διάβρωσαν ανεπανόρθωτα την ελληνική πολιτική σκηνή. (Πλουμίδης, 2016, σ. 75-76) Φέρνοντας ως παράδειγμα τα ευρωπαϊκά ολοκληρωτικά καθεστώτα ο Μεταξάς υποστήριξε ότι ο κοινοβουλευτισμός είχε αποτύχει και δεν μπορούσε να εκπληρώσει τις επιθυμίες των πολιτών, οι οποίοι στο παρελθόν είχαν εναποθέσει πάνω του τις ελπίδες τους. (Λόγοι και Σκέψεις, τ. 1., σ. 16)

Φυσικά σε μια προσπάθεια ιδεολογικής προσέγγισης του καθεστώτος δεν πρέπει να παραλειφθεί η έννοια του «Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού», ενός όρου που δεν διατυπώθηκε εξ αρχής από τον Μεταξά, αποτέλεσε ωστόσο πυλώνα της ιδεολογίας της 4^{ης} Αυγούστου. Ο Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός μπορεί να ιδωθεί ως μια προέκταση της Μεγάλης Ιδέας, διαφοροποιημένης από το μεγαλοϊδεατισμό των προηγούμενων ετών. Πρόκειται για έναν αμυντικό και ταυτόχρονα εσωστρεφή εθνικισμό απομακρυσμένο από τα επεκτατικά ιδεώδη του παρελθόντος. Άλλωστε, ο ίδιος ο δικτάτορας είχε επιρρίψει ευθύνες στον Ελευθέριο Βενιζέλο για την συντριβή των οραμάτων της Μεγάλης Ιδέας στο μικρασιατικό μέτωπο, επομένως η δική του ιδεολογία επικεντρώθηκε στην ρομαντικοποίηση της Πατρίδας, την οποία όλοι οι Έλληνες έπρεπε να διαφυλάξουν τόσο εδαφικά, όσο και πολιτισμικά δίνοντας έμφαση στη γλώσσα που αποτελούσε την μεγαλύτερη απόδειξη της εθνικής συνέχειας. Αυτή τη φορά, η Ελλάδα δεν θα επεδίωκε να αυξήσει τα εδάφη της ακολουθώντας

επεκτατική πολιτική. (Πλουμίδης, 2016, σ. 60) Ο στόχος ήταν η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και των κεκτημένων των προηγούμενων ετών. Ακριβώς επειδή η Μεγάλη Ιδέα είχε λάβει πολιτισμικές διαστάσεις, θιασώτης του νέου πολιτισμού θα ήταν η Νεολαία στην οποία άλλωστε ο Μεταξάς είχε εναποθέσει τις ελπίδες του και για τη μακροήμερευση του καθεστώτος. Ο Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός στην ουσία δεν ήταν παρά μια στροφή προς το ένδοξο παρελθόν, μια σύνθεση των στοιχείων της κλασικής αρχαιότητας και του βυζαντινού πολιτισμού. Κατά το Μεταξά αυτός ο «νέος» πολιτισμός θα περιέχει το λαμπρό πνεύμα του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, από το οποίο ωστόσο έλειπε η θρησκευτική πίστη, την οποία θα την εκφράζουν τα στοιχεία της βυζαντινής παράδοσης. (Πλουμίδης, 2016, σ. 61)

Στο πλαίσιο αυτού του πολιτισμού, ο οποίος έμεινε μάλλον ένα ανολοκλήρωτο και χωρίς σαφή προσδιορισμό σχέδιο, θα απορρίπτονταν όλα τα ξενικά στοιχεία που συνιστούσαν κίνδυνο για την πατρίδα και θα δινόταν έμφαση στις ελληνικές παραδόσεις. Για να επιτευχθεί αυτό, θα έπρεπε να ενσταλάξει στη νεολαία πρωτίστως την εθνική υπερηφάνεια. Ήδη από το 1936 ο Μεταξάς έκανε λόγο για την ανωτερότητα του ελληνικού πολιτισμού και την άμβλυνση των ξένων πολιτιστικών στοιχείων, μεταξύ των οποίων ενέτασσε και τον κομμουνισμό. Δια στόματος του ίδιου *«ο κομμουνισμός δεν είναι φυτόν αναπαραγόμενο εν Ελλάδι. Μας ήλθε έξωθεν.»* Για αυτό το λόγο, έπρεπε να εξοβελιστεί από την ελληνική ιδεολογία μιας και η επικράτηση του κομμουνισμού θα έθετε σε κίνδυνο την ίδια την πατρίδα, γεγονός που τόνιζε με στόμφο όταν απευθυνόταν στη νεολαία του. (Λόγοι και Σκέψεις, τ. 1., σ. 30)

Για την επίτευξη αυτών των στόχων το καθεστώς από τη στιγμή της εγκαθίδρυσής του υιοθέτησε σκληρές κατασταλτικές μεθόδους. Το αντικομμουνιστικό μένος εκφράστηκε μέσα από τη δημιουργία των στρατοπέδων συγκέντρωσης των εκτοπισμένων. Το καθεστώς υπολογίζεται ότι εκτόπισε έως και 5.000 αντιφρονούντες σε νησιά των Κυκλάδων, όπως η Ανάφη, η Κίμωλος, η Σίκινος, η Γαύδος και η Μακρόνησος, τα οποία αποκαλούνταν και «ξερονήσια του θανάτου». (Πλουμίδης, 2016, σ. 79) Παράλληλα, το καθεστώς εφάρμοσε πρακτικές παρακολούθησης που αφορούσαν στο σύνολο της κοινωνικής ζωής της χώρας, ενώ δημιούργησε και το Υπουργείο Τύπου και Τουρισμού, το οποίο οργάνωσε και τον προπαγανδιστικό μηχανισμό, μέσω της κατάργησης της Ελευθεροτυπίας και του ελέγχου του Τύπου. (Πλουμίδης, 2016, σ. 30)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.Η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ)

Αρχικά, είναι σημαντικό να τονισθεί ότι η εμφάνιση του φαινομένου της οργανωμένης νεολαίας, είναι γέννημα της αυγής του 20^{ου} αιώνα στην Ευρώπη, επομένως η ελληνική περίπτωση εντάσσεται στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο. (Βαρών – Βασάρ, 2003, σ. 150) Όπως έχει αναφερθεί στόχος του Ιωάννη Μεταξά με την επιβολή του

καθεστώς του ήταν να οικοδομήσει ένα νέο Ελληνικό Πολιτισμό, ο οποίος θα έβρισκε τον προσανατολισμό του στις ρίζες και την γόνιμη ανασύνθεση του αρχαιοελληνικού και του βυζαντινού πολιτισμού. (Βατικιώτης, 2005, σ. 339) Για την εκπλήρωση των στόχων και των επιδιώξεων του δικτάτορα στις 7 Νοεμβρίου του 1936, ιδρύθηκε με αναγκαστικό νόμο, η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ) κατά τα πρότυπα της αντίστοιχης χιτλερικής, *Hitlerjugend* και της ιταλικής *Balila*. (Πλουμίδης, 2016 σ. 54) Η ΕΟΝ τέθηκε εξ αρχής στην άμεση επίβλεψη του ίδιου του Μεταξά και η διοίκησή της πραγματοποιούνταν μέσα από συγκεκριμένο συμβούλιο στο οποίο συμμετείχαν, ο δικτάτορας, ο διοικητής της πρωτεύουσας, και υπουργοί Κρατικής Υγιεινής, αλλά και Σιδηροδρόμων και ασφαλώς μέλη του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. (Κολιόπουλος, 1978, σ. 387) Μέλη της Νεολαίας έκαναν τις πρώτες ανεπίσημες εμφανίσεις τους στην Αχαϊκή πρωτεύουσα και στους Γαργαλιάνους Μεσσηνίας, ενώ τον Οκτώβριο του 1937 παρέλασαν ενώπιον του δικτάτορα και τα πρώτα επίσημα τμήματα της Οργάνωσης, στο Αίγιο και στην Πάτρα. Η χρονιά εκείνη ανακηρύχθηκε και η πρώτη επέτειος της ΕΟΝ, που θα εορταζόταν ετησίως. (Αγγελής, 2004, σ. 71) Ο στόχος της υπήρξε διττός: από την μία θα μπορούσε, μια οργάνωση βασισμένη στη νεολαία, να δημιουργήσει το απαραίτητο λαϊκό έρεισμα, μια λαϊκή βάση την οποία στερούνταν το καθεστώς. Από την άλλη, μέσα από συγκεκριμένη διαπαιδαγώγηση και ηθική διαμόρφωση βάσει των αρχών της μεταξικής ιδεολογίας, θα συγκροτούνταν μια γενιά γαλουχημένη και απόλυτα αφοσιωμένη στο καθεστώς, που μελλοντικά θα αναλάμβανε να στελεχωσει τον κρατικό μηχανισμό διατηρώντας και διαιωνίζοντας τις αρχές και στις επόμενες γενιές. Άλλωστε, ο Μεταξάς, είχε συνειδητοποιήσει από νωρίς, ότι χρειαζόταν ένα έρεισμα μέσω του οποίου θα αυξήσει τη δημοτικότητα του και το οποίο θα μπορούσε να σταθμίσει την επιρροή που ασκούσε ο Γεώργιος στο στράτευμα. (Κολιόπουλος, 1978, σ. 382) Σε αυτό το σημείο, εύλογα ανακύπτει το ερώτημα γιατί ο Μεταξάς δεν επιχείρησε να διαπλάσει το χαρακτήρα των νέων του μέσα από το υπάρχον σύστημα διαπαιδαγώγησης και τον ήδη υπαρκτό θεσμό της εκπαίδευσης. Η απάντηση σε αυτό εντοπίζεται στη δυσκολία ελέγχου όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Ακόμα και το συγκεντρωτικό και αυταρχικό καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου δεν ήταν σε θέση να ελέγξει την ποιότητα της εκπαίδευσης των νέων μέσω των υπαρχόντων θεσμών, επομένως μια νέα οργάνωση, υπό τον απόλυτο έλεγχο του δικτάτορα θα μπορούσε να εξασφαλίσει πολύ πιο σύντομα και άμεσα την ηθική χειραγώγηση που επεδίωκε. (Κοντού, 2013, σ. 509)

Σύμφωνα με το νόμο που προέβλεπε την ίδρυση της ΕΟΝ, βασική επιδίωξή της ήταν η ορθή και γόνιμη αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων, οι οποίοι μέσω της εργασίας, της σωστής πνευματικής και σωματικής διάπλασής τους θα ήταν σε θέση να καλλιεργήσουν την πολυπόθητη – και χαμένη έως τότε κατά το Μεταξά – εθνική συνείδηση καθώς και να διαφυλάξουν τις αξίες της θρησκευτικής πίστης. (Κολιόπουλος, 1978, σ. 387)

«η έπωφελης διάθεσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἢ τῶν σπουδῶν χρόνου τῶν νέων, πρὸς προαγωγὴν τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἀνάπτειν τοῦ Ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ τῆς

πίστεως πρὸς τὴν Θρησκείαν, δημιουργίαν πνεύματος συνεργασίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἐγκαίρως ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν ἐκάστου, ἀναλόγως πρὸς τὰς φυσικὰς ιδιότητας αὐτοῦ.» (Κολιόπουλος, 1978, σ. 387)

Οι νέοι του μεταξικού καθεστώτος μέσα από τα ιδανικά της συνεργασίας και της αλληλεγγύης αλλά και του ορθού επαγγελματικού προσανατολισμού που θα καθοριζόταν από τις ιδιαίτερες φυσικές δυνατότητές τους, θα μπορούσαν να υπηρετήσουν με ζήλο και αφοσίωση το ανώτερο και ευγενέστερο ιδανικό της Ελληνικής πατρίδας. (Κοντού, 2013, σ. 465) Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να σταθούμε στις αξίες της συνεργασίας και της αλληλεγγύης στις οποίες έδινε έμφαση η μεταξική ΕΟΝ. Μέσα από την Οργάνωση οι νέοι θα προσανατολιζόνταν στην ομαδική δραστηριοποίηση αποφεύγοντας τον ατομισμό και την επιδίωξη των ιδιοτελών σκοπών κάθε ατόμου. Όπως κάθε ολοκληρωτικό καθεστώς που αντιμετωπίζει τη διαφορετικότητα και την ανομοιογένεια ως κίνδυνο, έτσι και η μεταξική δικτατορία επεδίωξε να δημιουργήσει ένα μαζοποιημένο, συμπαγές πλήθος που θα το ένωνε η αρχή της *οριζόντιας συντροφικότητας*. Σύμφωνα με αυτή την έννοια, τα μέλη μιας ομάδας απολαμβάνουν την ισότητα και την αμοιβαία υποστήριξη, ενώ παράλληλα μέσα από την συνεργασία και την αλληλεγγύη, δεν επικεντρώνονται στην εκπλήρωση των ατομικών τους συμφερόντων, αντιθέτως προάγουν την συλλογική δράση που εξασφαλίζει την ευημερία του κοινωνικού συνόλου. (Λέκκας, 1994, σ. 99)

Κομβικό σημείο που καθόρισε την εξέλιξη αλλά και την πορεία της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας, υπήρξε ο αναγκαστικός νόμος του Ιουνίου του 1939 σχετικά με την Εθνική και Ηθική Αγωγή της Νεολαίας. Σύμφωνα με αυτόν, την αποκλειστική ευθύνη για την εθνική και ηθική διαπαιδαγώγηση των νέων αναλάμβανε το ίδιο το Κράτος, μέσα από το θεσμό της Εκπαίδευσης αλλά και μέσω της ίδιας της ΕΟΝ. (Κολιόπουλος, 1978, σ. 387) Ο ίδιος νόμος προέβλεπε και την παύση των δραστηριοτήτων των Προσκόπων της ΧΑΝ και ΧΕΝ, την συγχώνευσή τους με την Οργάνωση Νεολαίας καθώς και την υπαγωγή όλης τους της παρουσίας στην τελευταία. Ταυτόχρονα, ανακηρύχθηκε η απαγόρευση συγκρότησης οποιασδήποτε άλλης οργάνωσης ή ιδρύματος που θα εξυπηρετούσε τους ίδιους ή παρόμοιους σκοπούς. (Πλουμίδης, 2016, σ. 46- 47) Η κίνηση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί και ως μια προσπάθεια του Μεταξά να αποδείξει στο παλάτι, την συγκέντρωση όλων των δραστηριοτήτων που σχετίζονταν με τους νέους στους κόλπους της ΕΟΝ. Άλλωστε, γενικός αρχηγός των προσκοπικών σωμάτων υπήρξε ο διάδοχος Παύλος, επομένως, η παύση των δραστηριοτήτων οποιασδήποτε άλλης οργάνωσης νέων, εντάσσεται στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο που προσδιορίζει ότι μόλις δύο χρόνια μετά την εκτροπή του κοινοβουλευτισμού κάνουμε λόγο για απόλυτη δικτατορία Μεταξά, χωρίς αυτό να σημαίνει πως ήρθε ποτέ σε ανοιχτή σύγκρουση με το παλάτι. (Πλουμίδης, 2017, σ. 61) Ο έντονος συγκεντρωτισμός του καθεστώτος δεν ερμηνεύεται μόνο από τη φύση της δικτατορίας, αλλά και της προσωπικότητας του ίδιου του δικτάτορα, ο οποίος χαρακτηριζόταν από αδιαλλαξία και καχυποψία, που τον

οδηγούσε πολλές φορές στο να μην εμπιστεύεται ακόμα και τους στενούς του συνεργάτες. (Δασκαρόλης, 2023, σ. 257)

Η ένταξη στην Εθνική Οργάνωση, όπως προσδιόριζε ο ίδιος ο Μεταξάς ήταν προαιρετική, όμως με κάθε ευκαιρία τόνιζε εμφατικά την αναγκαιότητα ένταξης όλων των νέων στους κόλπους της. Από τα στοιχεία που προκύπτουν μπορούμε να παρατηρήσουμε την σταδιακή αύξηση των μελών που αριθμούσε η ΕΟΝ. Συγκεκριμένα, τον Νοέμβριο του 1937, η οργάνωση μετρούσε 9.000 μέλη τα οποία από τον πρώτο μήνα του 1938 διαμορφώθηκαν σε 15.000. Τον Ιανουάριο του 1939, τα μέλη της οργάνωσης έγιναν 500.000 ενώ τον αντίστοιχο μήνα του επόμενου έτους 847.000. Ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι ότι λίγους μόνο μήνες αργότερα, τον Αύγουστο του 1940, τα μέλη ανέρχονταν σε 1.200.000. (Περιοδικό Νεολαία, 03/08/1940, σ. 1396 – 1397) Αν υποθέσουμε ότι αυτά τα στοιχεία, που περιέχονται σε περιοδικό που αποτελούσε όργανο κρατικής προπαγάνδας, είναι αληθή, σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να καταλήξουμε και στο συμπέρασμα ότι η εντυπωσιακή αύξηση των μελών της ΕΟΝ ήταν αποτέλεσμα προσωπικών επιλογών. Άλλωστε είναι γνωστό ότι σε πολλές περιπτώσεις η άρνηση ένταξης στην Οργάνωση επέσυρε μια σειρά κυρώσεων. (Αγγελής, 2004, σ. 72) Από την άλλη, τα νεαρά Ελληνόπουλα που εντάσσονταν στους κόλπους της οργάνωσης απολάμβαναν μια σειρά προνομίων. Σε κάθε περίπτωση, είναι αξιοσημείωτο πως η ένταξη ή μη στην ΕΟΝ ήταν ένα αίτιο να διαρραγούν ακόμα και οικογενειακοί δεσμοί μιας και αποτελούσε ένα πεδίο ενδοοικογενειακών συγκρούσεων που μπορούσε να επιφέρει ακόμα και την αποξένωση των μελών μιας οικογένειας. (Βατικιώτης, 2005, σ. 345)

3.1 Περαιχία και οργάνωση

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι, μολονότι η συμμετοχή στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας παρουσιαζόταν ως αποτέλεσμα προσωπικών επιλογών, στην πραγματικότητα η ένταξη των νέων σε αυτήν ήταν μονόδρομος, τόσο εξαιτίας των διαρκών πιέσεων, όσο και από το γεγονός ότι από το 1939 έπαψαν να υπάρχουν ανεξάρτητες νεολαιίστικες οργανώσεις εκτός της μεταξικής. (Αγγελής, 2004, σ. 73) Στο ΦΕΚ της 10^{ης} Νοεμβρίου 1936 με το οποίο ιδρύθηκε, η ΕΟΝ χαρακτηριζόταν Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Την άμεση εποπτεία της ανέλαβε προσωπικά ο ίδιος ο Μεταξάς ως Πρόεδρος της Κυβέρνησης και Γενικός Αρχηγός της ορίστηκε ο διάδοχος Παύλος, ενώ το Δεκέμβριο του 1938 την Γενική Διοίκηση και την Γενική Επιθεώρηση των αντίστοιχων σχηματισμών της ΕΟΝ θηλέων ανέλαβαν η Φρειδερίκη και η Ειρήνη. (Πλουμίδης, 2017, σ. 50) Δεν μπορούμε να πούμε πάντως ότι ο Παύλος ανέλαβε με θέρμη και ενθουσιασμό τα καθήκοντά του μιας και είχε ήδη την αρχηγεία του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, με τους οποίους ήταν βαθιά συνδεδεμένος και τους οποίους έβλεπε τώρα να παραγκωνίζονται και εν συνεχεία να διαλύονται. (Παυλίδου, 2007, σ. 57- 58) Σε κάθε περίπτωση, ο ρόλος του διαδόχου εντός της ΕΟΝ, ήταν μάλλον περιορισμένος καθώς την απόλυτη εξουσία σε

ζητήματα που αφορούσαν την διοίκηση, τον προϋπολογισμό, το διορισμό και την παύση καθηκόντων είχε ο Μεταξάς. Εξάλλου, ο τελευταίος θεωρούσε την ΕΟΝ δημιούργημά του (όπως ήταν άλλωστε) και τους νέους που είχαν ενταχθεί στους κόλπους της «παιδιά του», ενώ ο ίδιος αναφερόταν σε αυτά ως πατέρας. (Βατικιώτης, 2005, σ. 345)

Παρόλα αυτά, η οργάνωση είχε συγκεκριμένη διάρθρωση και η διοίκησή της χωριζόταν στις εξής δώδεκα κατηγορίες: Γενικόν Αρχηγείον, Γενική Επιθεώρησις, Κυβερνητική Επιτροπεία, Κεντρική Διοίκησις, Γενική Εποπτεία, Περιφερειακή Διοίκησις, Υποδιοίκησις, Φάλαγγα, Τετραρχία, Λόχος, Ομάς, Ενωμοτία. Η ΕΟΝ δραστηριοποιούνταν σε κάθε νομό του ελληνικού κράτους και οι έδρες βρίσκονταν στην πρωτεύουσα του εκάστοτε νομού. (Παυλίδου, 2007, σ. 57)

Μέλη της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας μπορούσαν να γίνουν κατόπιν έγγραφης αίτησης, αγόρια και κορίτσια, ελληνικής εθνικότητας από την ηλικία των 7 έως των 25 ετών, με την προϋπόθεση ότι ήταν και χριστιανοί. (Παυλίδου, 2007, σ. 57) Στην πραγματικότητα ωστόσο, σε μια προσπάθεια του Μεταξά να ενταχθούν στην Οργάνωση περισσότερα μέλη, από το 1939 δόθηκε η δυνατότητα να εγγραφούν σε αυτή και πολίτες έως 35 ετών. (Γεωργαντζή, 2021, σ. 13) Ως στελέχη της οργάνωσης είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν άτομα έως 40 ετών. Μετά την ένταξή τους τα νεαρά μέλη της ΕΟΝ, έδιναν όρκο πίστης, στο όνομα της θρησκείας να υπηρετούν τη χριστιανική πίστη, το Βασιλιά και την Πατρίδα και φυσικά τις αρχές του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου. (Παυλίδου, 2007, σ. 57)

«Εν ονόματι της Αγίας, ομοουσίου και αδιαιρέτου Τριάδος, ορκίζομαι ότι θα διαφυλάττω πίστιν εις τον Θεόν, εις τον Βασιλέα και εις την Πατρίδα, ότι θα διαφυλάττω πίστιν εις τον Αρχηγόν Α.Β.Υ. Διάδοχον του Θρόνου και Εθνικόν Κυβερνήτην και Γενικόν Επιθεωρητήν, θα πειθαρχώ απολύτως εις πάσαν αυτού διαταγήν, ότι θα αγωνιστώ παντού και πάντοτε διά πασών των δυνάμεών μου υπέρ των Εθνικών Ιδανικών, υπέρ των ιδεολογικών, πολιτικών, κοινωνικών και ηθικών αρχών της 4ης Αυγούστου. Να υπερασπίζομαι τας Σημαίας και να υπακούω εις πάντα ανώτερόν μου, εις τους Νόμους και Διατάξεις του Κράτους και της Οργανώσεως, και ότι τον όρκον μου αυτόν θα τηρήσω επί θυσία και της ζωής μου ακόμη.» (Παυλίδου, 2007, σ. 57)

Οι σχηματισμοί αρρένων της ΕΟΝ ήταν ξεχωριστοί από τους σχηματισμούς θηλέων, ωστόσο ανάλογα με την ηλικία τους και στις δύο περιπτώσεις οι νεαροί και οι νεαρές από 7-13 ετών εντάσσονταν στους Σκαπανείς και Σκαπανίτισσες αντίστοιχα. Τα μέλη από την ηλικία των 14 έως των 18 ετών ήταν οι Φαλαγγίτες και Φαλαγγίτισσες Β, και τέλος οι νέοι από 19 έως 25 ετών ανήκαν στους Φαλαγγίτες και Φαλαγγίτισσες Α. (Πλουμίδης, 2017, σ. 62) Παρά το γεγονός ότι η ΕΟΝ ήταν μια νεολαιίστικη οργάνωση που αποσκοπούσε στην ηθική και πνευματική χειραγωγή της νεότητας, μπορούμε να επισημάνουμε και τα θετικά της στοιχεία που ήταν η ευκαιρία κοινωνικοποίησης με συνομηλίκους, καθώς και η δυνατότητα που δόθηκε στα νεαρά κορίτσια να δραστηριοποιηθούν μαζικά σε δράσεις εκτός της οικίας, πάντα υπό την αυστηρή επίβλεψη του

κράτους. (Πλουμίδης, 2016, σ. 42-43) Το γεγονός αυτό πάντως ξεσήκωσε αντιδράσεις από ένα τμήμα της κοινωνίας που θεωρούσε ότι η έξοδος του γυναικείου φύλου από το φυσικό χώρο του σπιτιού θα διαφθείρει τα νεαρά κορίτσια και θα τα οδηγήσει στο να απομακρυνθούν από τις παραδοσιακές ενασχολήσεις τους. (Παυλίδου, 2007, σ. 68) Για να αντικρούσει αυτό το επιχείρημα και να εξασφαλίσει τη συνεργασία όλων των μελών της κοινωνίας, το καθεστώς φρόντισε να ξεκαθαρίσει ότι η συμμετοχή των κοριτσιών στους σχηματισμούς της ΕΟΝ κάθε άλλο παρά στην γυναικεία χειραφέτηση δεν αποσκοπούσε. (Παυλίδου, 2007, σ. 69)

Η ενδυμασία τους αποτελούνταν από μια μπλε στολή με άσπρη ζώνη, γραβάτα και δίκωχο καπέλο. Το βαθυγάλανο και λευκό χρώμα των στολών της ΕΟΝ, που παρέπεμπε στα χρώματα της ελληνικής σημαίας, συμβόλιζε την άμβλυνση οποιασδήποτε οικονομικής και κοινωνικής φύσεως ανισότητας. Αυτή η στολή υπήρξε πολλές φορές αιτία προστριβών και συγκρούσεων καθώς οι νέοι που τη φορούσαν ορισμένες φορές εκδήλωναν αντίθεση συμπεριφορά κατά των γονέων και των δασκάλων, την οποία επεδίωκαν να νομιμοποιήσουν μέσω της στολής. Είναι γεγονός πάντως ότι ο ίδιος ο Μεταξάς αρνούνταν τις συγκεκριμένες κατηγορίες. (Πετράκη, 2014, σ. 120) Στην Νεολαία του Μεταξά δεν είχαν σημασία η οικονομική επιφάνεια και οι διαχωρισμοί πλούσιοι – φτωχοί. Τα μέλη της ήταν ισότιμα και χαρακτηρίζονταν από το πνεύμα της ομαδικότητας και την συνεργασίας. Εξάλλου, ο ίδιος ο Μεταξάς υποστήριζε πως τα παιδιά οποιασδήποτε κοινωνικής και οικονομικής τάξης θα προχωρήσουν σε ένα κοινό δρόμο και μέσα από τη σκληρή εργασία θα καταφέρουν να αναδειχτούν και να προοδεύσουν οι ικανότεροι. (Φωκά, Ε.Ο.Ν, Χαιρετισμός – Σύμβολα – Στολή) Παράλληλα, η ΕΟΝ είχε ως σύμβολό της την ελληνική σημαία του στρατού ξηράς, στο μέσο της οποίας υπήρχε το σήμα της Οργάνωσης, που ήταν ο διπλός μινωικός πέλεκυς, γύρω από τον οποίο υπήρχε δάφνινο στεφάνι. Στη σημαία της ΕΟΝ παρατηρούσε κανείς το στέμμα, σύμβολο του θεσμού της μοναρχίας, καθώς και τον αριθμό 4 που παρέπεμπε στην ημερομηνία επιβολής του καθεστώτος. (Παυλίδου, 2007, σ. 59)

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο χαιρετισμό της Νεολαίας, ο οποίος λειδορήθηκε ως παρόμοιος με αυτόν της φασιστικής νεολαίας της Ιταλίας του Μουσολίνι. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι στην πραγματικότητα ο Ιταλός φασίστας μιμήθηκε το χαιρετισμό της ρωμαϊκής Res Publica, ενώ ο χαιρετισμός της μεταξικής νεολαίας αντλήθηκε από το αρχαίο παρελθόν της Σπάρτης. Τα μέλη της ΕΟΝ χαιρετούσαν προτάσσοντας το δεξί χέρι τους στο ύψος των ώμων, ενώ είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί πως ο ίδιος ο δικτάτορας ποτέ δεν είχε χαιρετήσει με αντίστοιχο τρόπο εν αντιθέσει με τον Ιταλό ομοϊδεάτη του. Ο Μεταξάς χαιρετούσε τόσο τα μέλη της ΕΟΝ, όσο και τους υπόλοιπους πολίτες σηκώνοντας ελαφρά το καπέλο του, μια κίνηση ευγενείας που ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένη τη μεσοπολεμική περίοδο. (Φωκά, Ε.Ο.Ν, Χαιρετισμός – Σύμβολα – Στολή)

Τα μέλη της ΕΟΝ για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων τους συναθροίζονταν σε σχολικές αίθουσες και οι ασκήσεις τους διεξάγονταν σε χώρους γυμναστηρίων, ενώ παράλληλα, πραγματοποιούνταν και ένα ετήσιο συνέδριο στην Αθήνα που αφορούσε τα στελέχη της Οργάνωσης. Τέλος, οι διαγραφές μελών αφορούσαν σοβαρούς ως επί το πλείστον λόγους, όπως η επιβολή κάποιας ποινής και η επακόλουθη καταδίκη καθώς και η προσβολή από μολυσματική ασθένεια. Επιπλέον, λόγω των τιθέμενων ηλικιακών ορίων, η διαγραφή ερχόταν σε αυτές τις περιπτώσεις ως αποτέλεσμα της υπέρβασής τους. (Παυλίδου, 2007, σ. 59)

3.2.Ιδεολογικός προσανατολισμός

Όπως προαναφέρθηκε, η ΕΟΝ εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των αυταρχικών νεολαιίστικων οργανώσεων της περιόδου του Μεσοπολέμου, με σκοπό τη διαμόρφωση μιας πολιτικά ελεγχόμενης νεολαίας, προσηλωμένης στις αξίες της 4^{ης} Αυγούστου. Η προσπάθεια ιδεολογικής χειραγώγησης των νέων εντοπίζεται και στις ομιλίες που απηύθυνε ο ίδιος ο δικτάτορας στα μέλη της Οργάνωσης. Σε μια αγόρευσή του που δημοσιεύθηκε και στο περιοδικό «Νεολαία» που εξέδιδε η ΕΟΝ, ο Μεταξάς εξήρε το ρόλο του αναφορικά με το συνασπισμό και την οργάνωση της Νεολαίας καθώς και στη διάθεση της τελευταίας στις υπηρεσίες της Πατρίδας. Ο ρόλος της πειθαρχίας επαναλαμβάνεται και τονίζεται emphatically, ως το μέσο με το οποίο οι νέοι θα σφυρηλατούσαν την αναγέννηση της Ελλάδας, η οποία όπως επισημαίνεται δεν θα αργήσει να πραγματοποιηθεί. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 457)

Ο συγκεκριμένος λόγος του Μεταξά εκφωνήθηκε στα πλαίσια του πρώτου Συνεδρίου των περιφερειακών διοικητών της ΕΟΝ, στο οποίο το παρόν είχαν δώσει, τόσο ο διάδοχος Παύλος, όσο και οι πριγκίπισσες Φρειδερίκη και Ειρήνη. Όπως επισημαίνεται, η παρουσία των μελών του παλατιού αποτελεί πράξη υψίστης σημασίας για το καθεστώς μιας και αποδεικνύει την στενή συνεργασία του Αρχηγού της Κυβέρνησης με το θεσμό της μοναρχίας. Στην αγόρευση, η οποία χαρακτηρίζεται στις σελίδες του περιοδικού της νεολαίας ως λόγος ιστορικής σημασίας, ο γενικός αρχηγός ξεκινά το λόγο του με την εξιστόρηση της γέννησης της ιδέας και της προέλευσης της Οργάνωσης. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 458-459)

Η ΕΟΝ υπήρξε μια κρατική οργάνωση η οποία ιδρύθηκε μέσα από νόμο. Στην πραγματικότητα ωστόσο, παρά τη θέση της σε νομική ισχύ, η λειτουργία καθυστέρουσε, γεγονός που κατά το Μεταξά απασχόλησε και προβλημάτισε και τον ίδιο το διάδοχο. Αυτό το σημείο του προπαγανδιστικού λόγου του έρχεται σε σύγκρουση με τη βιβλιογραφία. Το παλάτι, και συγκεκριμένα ο βασιλιάς και ο διάδοχος μόνο με ευχαρίστηση δεν χαιρέτησαν την δημιουργία της ΕΟΝ. (Παυλίδου, 2007, σ. 58) Η συσπείρωση όλης της Νεολαίας σε μια οργάνωση που είχε τεθεί υπό τον απόλυτο έλεγχο του Μεταξά ισοδυναμούσε με τον περιορισμό των βασιλικών εξουσιών και της επιρροής που αυτή ασκούσε στα πολιτικά δρώμενα. (Πλουμίδης, 2016, σ. 46-47) Παρόλα αυτά, ο δικτάτορας, όπως αναφέρει στην αγόρευσή του επεδίωκε να δημιουργήσει μια ενεργή και μαχητική

νεολαία, η οποία παρά τις αρχικές της ανομοιογένειες κατάφερε να γίνει ένα ομοιόμορφο σύνολο στις υπηρεσίες του έθνους.

Όπως δηλώνεται λοιπόν, οι σκοποί της Οργάνωσης ενσαρκώνονται μέσα από το σύνθημα «Βασιλεύς, Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια», Αναγέννηση της Ελλάδας και φυσικά πίστη στο καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου. Το ίδιο το καθεστώς μέσα από το λόγο του Μεταξά, τονίζεται και παρουσιάζεται ως απόλυτη εγγύηση της ασφάλειας χωρίς την ύπαρξη του οποίου δεν θα μπορούσε να εξασφαλιστεί κανένα από τα παραπάνω ιδεώδη. Η εξασφάλιση αυτών των ιδανικών θα ήταν και ο πρωταρχικός σκοπός της νεολαίας και χρέος της οργάνωσης ήταν να προσανατολίσει τα μέλη της σε αυτή την κατεύθυνση. Αναφέρεται πως πριν την δικτατορική εκτροπή, η Νεολαία ήταν αποπροσανατολισμένη και διασκορπισμένη εξυπηρετώντας διάφορες κομματικές σκοπιμότητες και διατρέχοντας πάντα τον κίνδυνο να εμπλακεί με κομμουνιστικούς κύκλους. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 459-460) Υπό αυτές τις συνθήκες, ο Μεταξάς παρουσίασε τον εαυτό του σαν τον «από μηχανής θεό», ως το «μεσσία» που θα φρόντιζε να συσπειρώσει τους νέους και να δημιουργήσει μια εθνική οργάνωση που θα εξυπηρετεί και τους ανάλογους εθνικούς σκοπούς. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΝ θα διαδραμάτιζε διττό κοινωνικό ρόλο. Από την μία η οργάνωση ήταν μια οντότητα που είχε την ευθύνη να στηρίζει και να υποβοηθά το ρόλο των επίσημων φορέων αγωγής: του σχολείου, της οικογένειας και της εκκλησίας. Από την άλλη, ήταν ένα αυτοτελές και ανεξάρτητο σύνολο. Έχοντας δώσει τον προσανατολισμό της νεολαιίστικης οργάνωσης του, ο Μεταξάς στην ίδια αγόρευση όρισε και το ιδεολογικό περιεχόμενο της νεολαίας του, προσαρμοσμένο φυσικά στις κατευθύνσεις του καθεστώτος που βασιζόνταν σε πολύ μεγάλο βαθμό σε όλους τους παραδοσιακούς κοινωνικούς θεσμούς. (Βατικιώτης, 2005, σ. 341)

3.2.1. Η Θρησκεία

Στο μεταξικό λόγο τονίζεται emphatically ο χριστιανικός χαρακτήρας της νεολαίας, ενώ παράλληλα επισημαίνεται και η στάση της εκκλησίας απέναντι στο καθεστώς, του οποίου υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής. Κατά το Μεταξά η ορθόδοξη Εκκλησία και το Ελληνικό κράτος ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα, αδιάσπαστα στοιχεία που βάδιζαν παράλληλα, επιδιώκοντας με ζήλο να εκπληρώσουν κοινούς σκοπούς. (Βατικιώτης, 2005, σ. 343) Σε αυτό το πλαίσιο τόνιζε στη Νεολαία του πως είναι επιφορτισμένη με την ευθύνη της συμμετοχής στις χριστιανικές τελετές, ενώ παράλληλα όφειλε να επιδεικνύει τον απαραίτητο σεβασμό και την αγάπη της προς τη χριστιανική εκκλησία. Το ενδιαφέρον εδώ διεγείρει ωστόσο το γεγονός ότι ο δικτατορικός λόγος δεν χαρακτηρίζεται σε κανένα σημείο του από μισαλλόδοξη ρητορική σε βάρος των αλλόθρησκων υπηκόων της χώρας. Το αντίθετο μάλιστα. Απευθυνόμενος στους νέους ο δικτάτορας τονίζει ότι επιβάλλεται ο απόλυτος σεβασμός τις θρησκευτικές πεποιθήσεις όλων των πολιτών. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 460-461)

3.2.2. Η Εκπαίδευση

Στον ίδιο λόγο επισημαίνει ότι το σχολείο σε αντίθεση με την Εκκλησία ήταν πολύ πιο διστακτικό στην ενίσχυση του καθεστώτος και της Οργάνωσης, ωστόσο τονίζει emphatically ότι η ΕΟΝ μέσω της πειθούς, χωρίς να εφαρμόσει μεθόδους βίαιου εξαναγκασμού κατάφερε να ασκήσει παρελκυστική πολιτική προκειμένου να προσεταιριστεί το φορέα της εκπαίδευσης. Οι αντιστάσεις, οι οποίες προήλθαν κυρίως από τη Μέση Εκπαίδευση, όπως αναφέρει ο ίδιος ο Μεταξάς, ήταν μια λογική αντίδραση και η διστακτικότητα ερμηνεύτηκε ως μια λογική στάση απέναντι στην νέα πραγματικότητα του καθεστώτος. Παρόλα αυτά, τονίζει ότι η συμμετοχή στην Εθνική Οργάνωση, λειτουργεί ευεργετικά και ως συμπλήρωμα του σχολείου καθώς εξασφαλίζει ότι οι νέοι μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων θα συμμετέχουν σε δραστηριότητες της ΕΟΝ αποφεύγοντας με αυτό τον τρόπο την κατασπατάληση του ελεύθερου τους χρόνου σε επιβλαβείς συνήθειες, όπως τα καταγώγια και τα καφενεία διατρέχοντας τον κίνδυνο ακόμα και να εμπλακούν με τον κομμουνισμό. Η ΕΟΝ επομένως ερχόταν να λειτουργήσει συμπληρωματικά, όταν οι δάσκαλοι ή ακόμα και οι γονείς δεν μπορούσαν να έχουν τον έλεγχο της διαχείρισης του χρόνου των νέων. Για αυτό το λόγο, όπως τονίζει ουσιαστικά η εκπαίδευση όφειλε την ευγνωμοσύνη της στην ΕΟΝ. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 461-462)

Αναφορικά με την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, το ανθρώπινο δυναμικό των πανεπιστημίων πρόβαλλε ακόμα εντονότερες αντιδράσεις σε σύγκριση με τη Βασική και τη Μέση Εκπαίδευση. Ο Μεταξάς στο λόγο του επιχειρεί να ερμηνεύσει αυτές τις ενστάσεις. Τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας είχαν την πεποίθηση ότι στο μέλλον εκείνοι θα ήταν αυτοί που θα καθοδηγούσαν το λαό μέσω της πνευματικής τους ανωτερότητας, για αυτό το λόγο έβλεπαν τα «ηθικά παιδιά» του Μεταξά ως μελλοντικούς ανταγωνιστές τους σε αυτό το έργο. Μέσω μιας παρομοίωσης με τους αγωνιστές του 182, οι οποίοι δεν ήταν πνευματικοί άνθρωποι, ο δικτάτορας ξεκαθάρισε ότι οι πραγματικά φωτισμένοι νέοι χρειάζονται υψηλά ιδανικά και πίστη στις αξίες τους Έθνους και αυτός ακριβώς ήταν ο ρόλος και ο προσανατολισμός της ΕΟΝ. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 464)

Καθίσταται σαφές ότι η εκπαίδευση και η ορθή διαπαιδαγώγηση των νέων δεν ήταν καθήκον μόνον της Οργάνωσης και του ίδιου του κυβερνήτη. Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων ήταν υποχρεωμένοι να μεταλαμπαδεύουν στους μαθητές τους τις αρχές της 4^{ης} Αυγούστου. Η ταχύτατη ενσωμάτωση της ΕΟΝ στην εκπαίδευση πραγματοποιήθηκε μετά την απομάκρυνση του Υπουργού Παιδείας και την αντικατάστασή του από τον ίδιο το Μεταξά, το 1938. (Πετράκη, 2016, σ. 44) Για αρχή, οι δάσκαλοι και οι καθηγητές υποχρεώνονταν από το καθεστώς να συμμετέχουν ενεργά στους ετήσιους εορτασμούς της επιβολής της δικτατορίας, ενώ αξίζει να αναφερθεί ότι υφίσταντο και αυστηρό έλεγχο έτσι ώστε να διαπιστωθεί εάν υπηρετούν με αφοσίωση το νέο αυτό καθήκον τους. (Κοντού, 2013, σ. 462-463) Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι ότι ο «απείθαρχος» εκπαιδευτικός δεν καταγγελλόταν από κάποιον προϊστάμενό του, αλλά από συνάδελφο. Η συνθήκη αυτή ωστόσο, έδινε την ευκαιρία ειδικά στις επαρχιακές – κλειστές κοινωνίες, σε

ανθρώπους να καταγγείλουν έναν εκπαιδευτικό με το πρόσχημα ότι παραμελεί να καθήκοντά του, ενώ στην πραγματικότητα η αιτία ήταν κάποια προσωπική αντιπάθεια. (Κοντού, 2013, σ. 478) Η μετατροπή των εκπαιδευτικών σε ιδεολογικούς πομπούς του καθεστώτος εντάθηκε από το 1939, όταν το αρμόδιο Υπουργείο ξεκίνησε την αποστολή εγκυκλίων για την ενεργότερη συμμετοχή τους στην ΕΟΝ. (Κοντού, 2013, σ. 475) Έτσι, μέσα στα νέα καθήκοντα των δασκάλων ήταν η προβολή επιμορφωτικών ταινιών, τις οποίες μπορούσαν να παρακολουθούν και εξωσχολικοί, ενώ παράλληλα όφειλαν να προωθούν στην μαθητική κοινότητα το ιδεολογικό εγχειρίδιο της Νεολαίας, το ομώνυμο περιοδικό, που ξεκίνησε να εκδίδεται το 1938. (Κοντού, 2013, σ. 476)

3.2.3. Η Οικογένεια

Σε σχέση με την οικογένεια ο μεταξικός λόγος είναι απόλυτος. Η οικογένεια ως πυλώνας του ιδεολογήματός του έχει χρέος να στηρίζει την Οργάνωση της ΕΟΝ, η οποία καλλιεργεί στα παιδιά την εθνική συνείδηση και τα προετοιμάζει να θέσουν τους εαυτούς τους στις υπηρεσίες του υπέρτατου αγαθού – της Πατρίδας. Οι γονείς δεν θα πρέπει να προβάλλουν αντιδράσεις όταν οι νέοι αφιερώνουν τον χρόνο τους στις δραστηριότητες της ΕΟΝ απουσιάζοντας από το σπίτι, αλλά οφείλουν να ευγνωμονούν την Οργάνωση που αποτρέπει τους νέους από τη διαφθορά. (Περιοδικό Νεολαία, 14/01/1939, σ. 462-463) Η απάντηση του Μεταξά στο ερώτημα εάν οι γονείς μπορούσαν να κάνουν με τα παιδιά τους ό,τι θέλουν ήταν ένα κατηγορηματικό «όχι». Η ελληνική οικογένεια ήταν ένας παραδοσιακός θεσμός, τον οποίο το καθεστώς στήριζε, παρόλα αυτά, η διαπαιδαγώγηση και η ηθική ανατροφή των νέων ήταν στην ευθύνη του κράτους από τη στιγμή που τα νέα παιδιά ήταν οι αυριανοί πολίτες της κοινωνίας. (Παυλίδου, 2007, σ. 67)

Σε κάθε περίπτωση οι γονείς ήταν επιφυλακτικοί απέναντι στην οργάνωση. Οι προβληματισμοί – οι οποίοι είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν προήλθαν μόνο από τους πολέμιους του καθεστώτος- αφορούσαν κυρίως την πιθανότητα παραμέλησης των μαθημάτων τους, την υγεία των νέων, την πρόσμιξή τους με συνομηλίκους από άλλα κοινωνικά στρώματα καθώς και τον κλυδωνισμό του θεσμού της οικογένειας. Το γεγονός ότι η ΕΟΝ λειτουργούσε με τη λογική της οριζόντιας συντροφικότητας διέγειρε προβληματισμούς σχετικά με την ηθική διάβρωση των νέων ως αποτέλεσμα της ανάμιξής τους με τα παιδιά από τις εργατικές τάξεις. Το τετραυγουστιάτικο καθεστώς, το οποίο επεδίωξε άλλωστε στην ομοιογένεια των νέων, μέσω του Τύπου και της επίδειξης από την πλευρά του Μεταξά της στοργής και της πατρικής φροντίδας προς του νέους προσπάθησε να αμβλύνει τις γονεϊκές αντιδράσεις. (Παυλίδου, 2007, σ. 68)

3.3 Διαπαιδαγώγηση

Η ενασχόληση των νέων με την Οργάνωση σε ένα σημαντικό βαθμό σχετιζόταν με την εκπαίδευσή τους και οι μέρες κατά τις οποίες αυτή πραγματοποιούνταν ορίστηκαν να είναι οι Κυριακές και οι Τετάρτες. Η καθιέρωση της Τετάρτης, ωστόσο, προκάλεσε τη δυσaráεσκεια, τόσο από μέρους των γονέων, όσο και από

εκπαιδευτικούς, με την ιδέα ότι λειτουργούσε επιβαρυντικά του σχολείου. (Αγγελής, 2004, σ. 107) Το ίδιο το Υπουργείο Παιδείας, το χαρτοφυλάκιο του οποίου βρισκόταν στα χέρια του Μεταξά, είχε εκδώσει εγκύκλιο στην οποία οριζόταν πως όλα τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της Βασικής και Μέσης εκπαίδευσης θα αφιέρωναν εξ ολοκλήρου την Τετάρτη στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της ΕΟΝ. (Παυλίδου, 2007, σ. 60) Παρόλα αυτά, αποτέλεσμα των αντιδράσεων ήταν το να καταργηθεί η ημέρα της Τετάρτης και να αντικατασταθεί από το Σάββατο, ωστόσο αρκετά αργότερα, λίγο πριν την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, το 1940. (Αγγελής, 2004, σ. 107)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διπλός σκοπός της διαπαιδαγώγησης που δέχονταν οι νέοι ως μέλη της ΕΟΝ. Η προπαγάνδα, που είχε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των νέων, είχε ταυτόχρονα παθητικό και ενεργητικό ρόλο. Από τη μία τα μέλη εμποτίζονταν με την προπαγανδιστική ρητορική και τις αξίες του καθεστώτος από την άλλη σκοπός ήταν στο μέλλον να γίνουν οι φορείς αυτής της ιδεολογίας και να την μεταλαμπαδεύσουν οι ίδιοι στις επόμενες γενιές. (Αγγελής, 2004, σ. 109) Άλλωστε ο Μεταξάς ευελπιστούσε ότι ακόμα και μετά θάνατον οι αρχές του καθεστώτος θα επιβιώσουν και θιασώτες του θα ήταν τα «άριστα και ηθικά» παιδιά της ΕΟΝ. (Πλουμίδης, 2016, σ. 39) Ελλείπει κόμματος και λαϊκού ερείσματος οι νέοι του ήταν εκείνοι οι οποίοι θα καταφέρουν να πραγματοποιήσουν το όραμά του για την αναγέννηση της Ελλάδας και της οικοδόμησης του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού για αυτό δόθηκε και τεράστια βαρύτητα στην διαπαιδαγώγησή τους. (Μαυρογορδάτος, 2003, σ. 30)

Η εκπαίδευση στο πλαίσιο της ΕΟΝ, λοιπόν διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να προωθούνται οι αρχές και τα ιδεολογικά πρότυπα του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου. Είναι απαραίτητο να προσδιοριστεί ότι για να μπορέσει να υλοποιηθεί το πρόγραμμα διαπαιδαγώγησης της νεολαίας, θα έπρεπε να υπάρχει ομοιογένεια στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, έτσι ώστε να εξασφαλισθεί ότι τα νεαρά μέλη θα επιτελούν τους ίδιους σκοπούς που συνδέονταν με τις ανάγκες του έθνους και του ελληνικού φαλαγγιτισμού. Η εκπαίδευση, θα πραγματοποιούνταν ως επί το πλείστον μέσω διαλέξεων, οι οποίες ωστόσο θα έπρεπε να διαρκούν 15- 20 λεπτά έτσι ώστε να μην λάβουν τη μορφή της ανιαρής υποχρέωσης, αλλά να διεγείρουν την ευχαρίστηση και το ενδιαφέρον των νεαρών εκπαιδευόμενων. Παράλληλα οι εκπαιδευτές όφειλαν, όχι μόνο να γνωρίζουν σε βάθος το αντικείμενό τους, αλλά να βρουν και τα απαραίτητα μέσα με τα οποία θα το έκαναν ελκυστικό και κατανοητό στους νέους της Οργάνωσης. (Παυλίδου, 2007, σ. 62) Η εκπαίδευση αρχικά μπορούσε να διακριθεί βάσει εκπαιδευόμενων και περιεχομένου. Οι εκπαιδευόμενοι, που ήταν τόσο τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια αρχικά δέχονταν κατήχηση στις εξής κατηγορίες. Αρχικά, η «*Αγωγή του Πολίτη*» επικεντρωνόταν στην ψυχική και πνευματική διαμόρφωση των νέων. Η «*Σωματική Αγωγή και Τεχνική Εκπαίδευση*», είχε στόχο την σωματική ανάπτυξη και την απόκτηση των βασικών τεχνικών γνώσεων και τέλος η «*Εκπαίδευσις εις Ειδικότητα*», η οποία ήταν και η μοναδική προαιρετική ενότητα από τις τρεις, στόχευε στη διδασκαλία ορισμένων εξειδικευμένων θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων. (Παυλίδου, 2007, σ. 60)

Τα εκπαιδευόμενα μέλη εκτός από τον διαχωρισμό τους με βάση το φύλο διακρίνονταν σε βαθμοφόρους και μη. Ανάλογα με το εάν ανήκαν στις κατηγορίες των σκαπανέων – σκαπανισσών ή των Φαλαγγιτών- ισσών Α και Β, λαμβάνοντας υπόψιν και τις διαφορετικές τοπικές συνήθειες του κάθε σχηματισμού, οι νέοι εκπαιδεύονταν και σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων.

Η «*Αγωγή του Πολίτου*» περιλάμβανε την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και την ιδεολογική διαπαιδαγώγηση των νέων με στόχο τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα προσαρμοσμένου στις ανάγκες του Νέου Κράτους. Παράλληλα δινόταν ιδιαίτερη έμφαση στην εξοικείωση των εκπαιδευόμενων μελών με την ΕΟΝ, για αυτό το λόγο με την «*Ανάπτυξις Εσωτερικού Οργανισμού*», είχε στόχο να μυήσει τους νέους στην εσωτερική διάρθρωση, στους κανονισμούς και τα καθήκοντα της οργάνωσης. Στη συνέχεια, σημαντική θέση στα εκπαιδευτικά προγράμματα της ΕΟΝ κατείχε η «*Στρατιωτική Προπαίδευσις*», που για τις νεαρές φαλαγγίτισσες και σκαπάνιτισσες ήταν τεχνική εκπαίδευση. Η εκπαιδευτική κατήχηση στη συνέχεια συμπληρωνόταν από μαθήματα που παρείχαν γενικές γνώσεις ιστορίας και γεωγραφίας της Ελλάδας («*Στοιχεία Γενικής Ιστορίας και Γεωγραφίας της Ελλάδος*») καθώς και από βασικές γνώσεις υγιεινής και πρώτων βοηθειών («*Γενικά Στοιχεία Υγιεινής και Πρώτων Βοηθειών*»). Επιπλέον, παρέχονταν μαθήματα αεράμυνας και ανεμοπορίας, βασικά στοιχεία και γνώσεις για την εθνική οικονομία και τέλος δραστηριότητες πολιτιστικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα, όπως ήταν τα εθνικά τραγούδια, οι ομαδικές απαγγελίες και οι εθνικοί χοροί. Η ΕΟΝ, στα εκπαιδευτικά της προγράμματα δεν έδινε έμφαση μόνο στη διαμόρφωση του ηθικού χαρακτήρα των νέων αλλά και στην υγιή σωματική διαμόρφωση. Για αυτούς τους σκοπούς στο πρόγραμμα εντασσόταν «*Αθλητισμός, Αθλοπαιδία, Αγωνιστική*». Τέλος την εκπαίδευση συμπλήρωνε το μάθημα της «*Οικιακής Οικονομίας*», το οποίο σαφώς αφορούσε τους σχηματισμούς θηλέων. (Παυλίδου, 2007, σ. 61)

Φυσικά, ο διττός σκοπός της εκπαίδευσης της νεολαίας θα ολοκληρωνόταν όχι μόνο βρίσκοντας ευήκοα ώτα που θα δέχονταν την προπαγάνδα, αλλά πολύ περισσότερο κατασκευάζοντας μελλοντικούς πομπούς της καθεστωτικής ιδεολογίας. Άλλωστε, όπως έχει αναφερθεί ένας από τους λόγους δημιουργίας της ΕΟΝ ήταν να διαπλάσει στελέχη που μελλοντικά θα καταλάβουν θέσεις στον κρατικό μηχανισμό. Για να πραγματοποιηθεί αυτό η εκπαίδευση της ΕΟΝ περιλάμβανε και τη διαπαιδαγώγηση από άλλα μέλη της οργάνωσης. (Αγγελής, 2004, σ. 109) Έτσι, το καθεστώς επιχείρησε να δημιουργήσει ειδικές σχολές για στελέχη, τα οποία θα ήταν επιφορτισμένα με την εκπαίδευση των νεότερων μελών. (Αγγελής, 2004, σ. 110) Το 1937 δημιουργήθηκε η Σχολή Αρχηγών της ΕΟΝ, η οποία ωστόσο δεν μακροημέρευσε, διαλύθηκε μόλις το 1939 και στην πορεία αντικαταστάθηκε από άλλες. Οι σχολές που ιδρύθηκαν στην πορεία και στόχευαν στην ανάδειξη ικανών στελεχών ήταν *Σχολές Εκπαιδύσεως Στελεχών*, *Σχολές Μετεκπαιδύσεως* και στη συνέχεια *Ειδικές Σχολές Μετεκπαιδύσεως* για επιπρόσθετη εκπαίδευση και τέλος, η *Κεντρική Σχολή Μόνιμων Στελεχών*. Σε αυτές διδάσκονταν μια ποικιλία μαθημάτων, σχετικές με την εθνική ιστορία, τη γεωγραφία καθώς και την ψυχολογία και την παιδαγωγική. (Αγγελής, 2004, σ. 110-111) Παρά το γεγονός ότι η ΕΟΝ φρόντιζε να

συμπεριλάβει στη διαπαιδαγώγησή της βασικές γνώσεις χειρισμού των όπλων και στρατιωτικές ασκήσεις, είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί πως ο σκοπός της δεν ήταν να διαπλάσει φιλοπόλεμους νέους. Άλλωστε, η πολιτική του καθεστώτος δεν είχε μιλιταριστικούς σκοπούς, δεν απέβλεπε στην εδαφική επέκταση, αλλά στην προάσπιση των εδαφών της επικράτειας. (Πλουμίδης, 2016, σ. 42)

Παράλληλα τα μέλη της ΕΟΝ ήταν επιφορτισμένα και με άλλα καθήκοντα που περιλάμβαναν την εξοικείωσή τους με τη φύση και το επάγγελμα του γεωργού. Ιδιαίτερα οι νέοι που προέρχονταν από αγροτικές περιοχές διαπαιδαγωγούνταν έτσι ώστε να φροντίζουν και να καλλιεργούν τη γη, για αυτό το λόγο οι δενδροφύτευση και η δημιουργία δικού τους κήπου ήταν οδηγίες που τους δίνονταν από την οργάνωσή τους. Το καθεστώς Μεταξά, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη γεωργική διαπαιδαγώγηση της Νεολαίας και προώθησε ιδιαίτερα την αγάπη για τη γεωργία. Ειδικότερα μετά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που δημιούργησε πλήγμα στο θαλάσσιο εμπόριο, η εντατικοποίηση των γεωργικών εργασιών παρουσιάστηκε ως αναγκαιότητα που θα εξασφάλιζε στην Ελλάδα αυτάρκεια. (Πλουμίδης, 2016, σ. 43-44) Για αυτό το λόγο, ο ίδιος ο δικτάτορας με το σύνθημα «Επιστροφή στο χωριό» προσπάθησε να κινητοποιήσει τη νεολαία έτσι ώστε να μην μείνει καμία αγροτική έκταση ανεκμετάλλευτη. (Πλουμίδης, 2016, σ. 44)

3.4 Πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες

3.4.1 Κινηματογράφος

Βασικό εργαλείο της μεταξικής προπαγάνδας και όργανο της διαπαιδαγώγησης των νέων ήταν ο κινηματογράφος. Όπως έχει αναφερθεί ακόμα και οι εκπαιδευτικοί ήταν επιφορτισμένοι με το καθήκον της προβολής ταινιών στους μαθητές τους που θα εξυπηρετούσαν τις ανάγκες του καθεστώτος. Μέσω του κινηματογράφου προβάλλονταν στους νέους ντοκιμαντέρ και επίκαιρα, τα οποία εξυμνούσαν τη μοναρχία, παρουσίαζαν τις δραστηριότητες της ΕΟΝ, τις αξίες της πειθαρχίας και της συνεργατικότητας και φυσικά την αγάπη προς το πρόσωπο του Μεταξά. (Πετράκη, 2016, σ. 46-47) Φυσικά το μεταξικό κράτος δεν ήταν δυνατόν να δημιουργήσει από το μηδέν τη βιομηχανία του θεάματος με τρόπο που να εξυπηρετεί τους σκοπούς του, παρόλα αυτά, φρόντιζε να προβάλλει στους νέους τα κατάλληλα φιλμ που θα μπορούσαν να τους εμψυχήσουν τις αρχές της μεταξικής ιδεολογίας. (Αγγελής, 2004, σ. 79) Την αγορά των κινηματογραφικών μηχανών αναλάμβανε να υποστηρίξει οικονομικά η κεντρική διοίκηση της Οργάνωσης, ενώ ένα μέρος των εξόδων των έκτακτων παραστάσεων καλυπτόταν από τις συνδρομές των μελών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως οι ταινίες – βουβές κατά πλειοψηφία – εξηγούνταν και ερμηνεύονταν στους νέους από ειδικά εκπαιδευμένους αξιωματούχους της ΕΟΝ, ελλείψει ικανών εκπαιδευτικών που θα σχολίαζαν το περιεχόμενό τους με τον κατάλληλο τρόπο. Οι προβολές λάμβαναν χώρα μια φορά την εβδομάδα, σε αίθουσες κινηματογράφων, στα σχολεία και σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους της ΕΟΝ, όπως το Σινεάκ.

(Πετράκη, 2016, σ. 48) Τα μέλη της ΕΟΝ, μπορούσαν να παρακολουθήσουν τα φιλμ αξιοποιώντας ένα από τα προνόμιά τους, που ήταν το εισιτήριο ελευθέρας εισόδου, το οποίο παράλληλα λειτουργούσε και ως θέλγητρο για να ενταχθεί ένας νέος στην οργάνωση. (Πλουμίδης, 2017, σ. 64) Τα εισιτήρια ελευθέρας για τις προβολές των ταινιών της ΕΟΝ δημιουργούσαν πρόβλημα, τόσο στους ιδιοκτήτες των αιθουσών, όσο και στο σχολείο, μιας και πολλοί μαθητές το έβλεπαν ως ευκαιρία για να απουσιάζουν από το μάθημα. Οι ταινίες, οι οποίες τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια χαρακτηρίζονταν ως πρόχειρες και ερασιτεχνικές, αφορούσαν την Ορκωμοσία των μελών της ΕΟΝ, τα στρατόπεδα της ΕΟΝ, καθώς και αθλητικούς αγώνες στο Παναθηναϊκό Στάδιο που μπορούσαν να μεταλαμπαδεύσουν και να υπενθυμίσουν στους θεατές το αρχαιοελληνικό αθλητικό ιδεώδες. (Παυλίδου, 2007, σ. 50)

3.4.2. Θέατρο

Όπως συνέβη με τον κινηματογράφο, αντίστοιχα και το θέατρο επιστρατεύθηκε για να εξυπηρετήσει τους προπαγανδιστικούς σκοπούς της δικτατορίας. Για το μεταξικό κράτος, το θέατρο ήταν ένα σπουδαίο μέσο, με το οποίο θα διαποτιζόταν η νεολαία – και όχι μόνο – με τις αντιλήψεις του καθεστώτος περί Αναγέννησης της Ελλάδας. Οι παραστάσεις επομένως, επικεντρώνονταν στο ηρωικό παρελθόν της Ελλάδας, με παραστάσεις όπως το «Μπροστά στο Θάνατο» και «Τα Σουλιωτόπουλα δεν πέθαναν». Η θεματική των πολιτιστικών δράσεων σχετιζόταν με ιστορικά γεγονότα, όπως το Ολοκαύτωμα του Αρκαδίου και η θυσία των Σουλιωτών προκειμένου να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού. Στόχος τους ήταν η αφύπνιση των νέων, καθώς και η προσπάθεια να ταυτιστούν με φιγούρες του ιστορικού παρελθόντος, που γνώριζαν και άξιζαν το σεβασμό τους ως παραδείγματα ηρωισμού και αυτοθυσίας. (Πετράκη, 2016, σ. 50-51) Έτσι, θα καλλιεργούνταν τα ιδανικά της ελευθερίας και του χρέους απέναντι στην πατρίδα. Είναι αξιοσημείωτο ότι μέχρι το καλοκαίρι του 1939, είχαν οργανωθεί από την ΕΟΝ, 5.000 θεατρικές παραστάσεις, οι οποίες παρακολουθήθηκαν τόσο από μέλη της Οργάνωσης, όσο και από πολίτες. (Πετράκη, 2016, σ. 50)

Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε να παραλείψουμε το γεγονός ότι οι επιδράσεις του θεάτρου δεν προέρχονταν μόνο από το ελληνικό ένδοξο παρελθόν, αλλά και από αντίστοιχα θεάματα της ναζιστικής Γερμανίας και της φασιστικής Ιταλίας. Υιοθετώντας στοιχεία της πολιτικής των δύο φασιστών ομοϊδεατών του, ο Μεταξάς προσπάθησε να εκλαϊκεύσει την θεατρική τέχνη παρέχοντας εκπτώσεις στην εργατική μάζα για την παρακολούθηση των παραστάσεων. (Αγγελής, 2004, σ. 85) Σε επίπεδο περιεχομένου, επιχείρησε να ενσωματώσει στις παραστάσεις μυθικά στοιχεία, τα οποία σε συνδυασμό με το εθνικό και ιστορικό στοιχείο συνιστούσαν χαρακτηριστικό και του φασιστικού θεάτρου. (Αγγελής, 2004, σ. 86) Σε αυτή την κατεύθυνση ανέβηκαν το 1940 στο θέατρο Λυκαβηττού, οι παραστάσεις «Ιερή Φλόγα» και «Πενθεσίλεια». Η πρώτη ήταν αφιερωμένη στη νεολαία και εξυμνούσε συμβολικά τη φλόγα που έκαιγε και αντιπροσώπευε το πνεύμα του ελληνισμού. Η δεύτερη, η οποία συγκέντρωσε πλήθος κόσμου μεταξύ των οποίων και ο διάδοχος με την πριγκίπισσα Φρειδερίκη, ήταν αφιερωμένη στην τρίτη επέτειο της επιβολής του καθεστώτος και αφορούσε τις

Αμαζόνες, οι οποίες παρέπεμπαν στις νέες Ελληνίδες που όφειλαν να είναι διαποτισμένες με τα ιδανικά και τις αξίες του έθνους. (Πετράκη, 2016, σ. 51-52)

3.4.3 Ραδιόφωνο

Όπως όλα τα απολυταρχικά καθεστώτα, έτσι και το καθεστώς Μεταξά, επιχείρησε να αξιοποιήσει κάθε μέσο για να μεταδώσει τις προπαγανδιστικές αρχές του. Σε αυτό το πλαίσιο αξιοποιήθηκε και το ραδιόφωνο, το οποίο είχε εμφανισθεί στην Ελλάδα δειλά και πειραματικά ήδη από τη δεκαετία του 1920. Η δικτατορία παρόλα αυτά το χρησιμοποίησε από 1938 ως ένα εργαλείο για την μαζική προπαγάνδα και την αφύπνιση του ελληνικού λαού και της νεολαίας ειδικότερα. Η οργάνωση διέθετε δικές της εκπομπές με τίτλο «Ωρα του Παιδιού» και ο ραδιοφωνικός σταθμός Αθηνών εξέπεμπε δύο φορές την εβδομάδα. (Πετράκη, 2016, σ. 52) Τα θέματα των εκπομπών ποικίλαν και αφορούσαν ιστορικό, θρησκευτικό και λογοτεχνικό περιεχόμενο, ενώ με την μεσολάβηση της Οργάνωσης δεν έλειπε και ο ψυχαγωγικός χαρακτήρας. Το Νοέμβριο του 1939, η ΕΟΝ απέκτησε το δικό της ραδιοφωνικό σταθμό ο οποίος μετάδιδε καθημερινά και τα θέματα αφορούσαν την ιστορία, την εκπαίδευση, τη θρησκεία, ενώ ακούγονταν και ομιλίες του Ιωάννη Μεταξά. Παρότι φυσικά ο βασικός σκοπός ήταν η προπαγάνδα, αξίζει να αναφερθεί ότι το ραδιόφωνο της ΕΟΝ, αλλά και οι εκπομπές του ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών, κατάφεραν να ψυχαγωγήσουν καθώς και να δώσουν χρήσιμες πληροφορίες σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, κυρίως στους αναλφάβητους και τους κατοίκους των απομονωμένων περιοχών. (Πετράκη, 2016, σ. 52)

3.4.4 Αθλητισμός

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι το καθεστώς Μεταξά, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την βελτίωση του σώματος και της υγείας των Ελληνόπουλων. Φυσικά, πρέπει να αποσαφηνιστεί πως ο Μεταξάς, ποτέ δεν εφάρμοσε τις θεωρίες περί ευγονικής που πρέσβευε το αντίστοιχο χιτλερικό καθεστώς της Γερμανίας. (Αγγελής, 2004, σ. 227) Αντίθετα για να επιτευχθεί αυτό, φρόντισε μέσα από το Υπουργείο Παιδείας, να αναβαθμιστεί τόσο το μάθημα της γυμναστικής στα σχολεία, όσο και στις Γυμναστικές Ακαδημίες έτσι ώστε να μπορούν οι νέοι, επίδοξοι δάσκαλοι φυσικής αγωγής να ανταπεξέλθουν στα νέα καθήκοντα που τους όρισε το κράτος.

Όπως είναι φυσικό ωστόσο, η αθλητική εκπαίδευση των νέων θα έπρεπε να παρέχεται και από την ίδια την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας, για αυτό το λόγο φρόντισε να συνδέσει άμεσα την ΕΟΝ με το ελληνικό αθλητικό πνεύμα. (Αγγελής, 2004, σ. 229) Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί ότι η ΕΟΝ δεν επεδίωκε μέσα από τον αθλητισμό να αναδείξει πρωταθλητές. Αυτό δεν το επέτρεπε η οργάνωση της οριζόντιας συντροφικότητας που προϋπέθετε την υποταγή των προσωπικών φιλοδοξιών στις ανάγκες του συνόλου. Η γυμναστική στα πλαίσια της ΕΟΝ εξυπηρετούσε την υιοθέτηση μιας πειθήνιας υποταγής και του πνεύματος της ομαδικότητας. (Παυλίδου, 2007, σ. 94) Παρόλα αυτά, η σωματική αγωγή των Ελληνόπουλων εξυπηρετούσε και ιδεολογικούς σκοπούς. Το καθεστώς Μεταξά μέσα από την σπαρτιατική οργάνωση και την πειθαρχία, επεδίωκε να υπενθυμίσει την αξία του καλοκάγαθου πολίτη, αναβιώνοντας με αυτό τον τρόπο το αρχαιοελληνικό ιδεώδες. (Παυλίδου, 2007, σ.

95) Την βαρύτητα που έδινε το καθεστώς στην αθλητική αγωγή των νέων την αποδεικνύει η πληθώρα οργανωμένων αθλητικών αγώνων. Αξιοσημείωτο είναι πως το 1938, 200.000 νέοι της ΕΟΝ συμμετείχαν στις 1.380 αθλητικές εκδηλώσεις που διεξήχθησαν σε όλη τη χώρα. (Πετράκη, 2014, σ. 119)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Περιοδικό Νεολαία

Για να μελετήσει κανείς ουσιαστικότερα αλλά και για να αντιληφθεί τη σημασία και τη βαρύτητα που έδινε ο Ιωάννης Μεταξάς στη Νεολαία του, είναι σημαντικό να ανατρέξει στο περιεχόμενο του περιοδικού που εξέδιδε η ΕΟΝ. Το περιοδικό, το οποίο αποτελεί μια κατάδυση στη δικτατορική ιδεολογία της 4^{ης} Αυγούστου, ξεκίνησε να κυκλοφορεί με πρωτοβουλία της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας, δύο μόλις χρόνια μετά την επιβολή του καθεστώτος, με το τελευταίο τεύχος να εκδίδεται το 1941. Η «Νεολαία» κυκλοφορούσε σε εβδομαδιαία βάση και στις σελίδες της ξεδιπλώνεται ο ιδεολογικός προσανατολισμός του καθεστώτος, οι δραστηριότητες των νεαρών φαλαγγιτών και πληθώρα άλλων θεμάτων που αποσκοπούσαν στην ενημέρωση και την μόρφωση των αναγνωστών, προσαρμοσμένα φυσικά στον μεταξικό ιδεολογικό άξονα. Το πλούσιο αυτό πρωτογενές υλικό, καθρεφτίζει την κρατική προπαγάνδα και αυτό γίνεται αντιληπτό ήδη από το εξώφυλλο του περιοδικού στο οποίο δηλώνεται ότι αποτελεί «Όργανον πνευματικής – θρησκευτικής – κοινωνικής και πολιτικής αγωγής» (Μπότσιου, 2012, Το Βήμα)

Πρώτο έτος κυκλοφορίας: 1938

Πατρίδα και Εθνική ταυτότητα

Στο πρώτο τεύχος που κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο του 1938, υπάρχει μόλις στην πρώτη σελίδα απόσπασμα από λόγια του Πλάτωνα με τα οποία ο αρχαίος φιλόσοφος εξάγει το ρόλο της πατρίδας κατατάσσοντάς την στα ανώτερα αγαθά, σπουδαιότερο από την μητέρα, τον πατέρα και τους προγόνους. Ακριβώς δίπλα υπάρχει ένα απόσπασμα από λόγο του Μεταξά, ο οποίος αναφέρεται στη νεολαία ως τον απόλυτο σωτήρα του Έθνους. «*ΣΗΚΩ ΕΠΑΝΩ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ, δια σε άλλη πραγματικότητα παρά η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΣ, μόνον εκεί θα επανέυρεις τον εαυτό σου*» Τα παραπάνω λόγια είναι τμήμα από τον πρώτο του διάγγελμα απευθυνόμενο στη νεολαία στις 10 Αυγούστου 1936, λίγες μέρες μετά την ανατροπή του κοινοβουλευτισμού. Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνουν δύο παρατηρήσεις: η αναφορά στον Πλάτωνα παρέπεμπε ακριβώς σε αυτό που είχε θέσει ο δικτάτορας ως σκοπό του καθεστώτος του. Ο Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός του, δεν ήταν παρά μια στροφή στο παρελθόν της ένδοξης αρχαιότητας και στην αρχαιοελληνική πνευματική κληρονομιά. Σαφώς άλλωστε η νεολαία του θα έπρεπε να αποτελεί μια πνευματική ελίτ εμπνευσμένη από τη διανόηση του παρελθόντος. Η δεύτερη παρατήρηση αφορά στην κεφαλαία γραφή των λέξεων «ΝΕΟΛΑΙΑ», «ΠΑΤΡΙΔΑ», «ΕΛΛΗΝΙΚΗ». Ακόμα και μέσω γλωσσικών επιλογών ο Μεταξάς φανέρωνε το περιεχόμενο της ιδεολογίας του, που έθετε στην κορωνίδα των στόχων του το ελληνικό έθνος.

Το απόσπασμα βρίσκεται εκεί για να υπενθυμίζει στους νέους του τον ύψιστο και διαχρονικό σκοπό τους. Λίγο παρακάτω σπεύδει να στηλιτεύσει το ρόλο των κομμάτων και του κοινοβουλίου, τα οποία θεωρεί τους υπαίτιους της ιδεολογικής αδράνειας των νέων. Ο ίδιος υπόσχεται ότι μέσα από το καθεστώς του θα δώσει στους νέους τον κοινωνικό ρόλο που τους αρμόζει, θα τους εμφυσήσει αρχές και ιδανικά μέσω των οποίων θα διαθέτουν αγωνιστικό πνεύμα για την υπεράσπιση και την αναγέννηση της ταλαιπωρημένης από τα δεινά του κοινοβουλευτισμού, Ελλάδας. Η νεολαία του, όπως αναφέρει, θα είναι διαποτισμένη με ιδανικά όπως η πειθαρχία. (Περιοδικό Νεολαία, 15/10/1938, σ. 1-2)

Πειθαρχία

Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου έδινε μεγάλη έμφαση στις έννοιες της πειθαρχίας και της οργάνωσης και αυτό γίνεται αντιληπτό μέσα από τα λόγια του ίδιου του δικτάτορα. Ο Μεταξάς, υποσχόταν στη νεολαία του ότι η ίδια η οργάνωση θα φροντίσει να εκπαιδεύσει τους νέους σε αυτό τον προσανατολισμό. Σύμφωνα με τον ίδιο, η πειθαρχία, ορίζεται ως μια συνειδητή, εκούσια υπακοή των νέων σε εκείνον που στην εκάστοτε συγκυρία θα διέθετε τις περισσότερες ικανότητες για να καθοδηγήσει την ομάδα. Για να μπορέσει η Νεολαία του να πετύχει τον ύψιστο σκοπό της θα έπρεπε πρωτίστως να κατανοήσει ότι η ιεραρχία εντός της οργάνωσης δεν ήταν μια πράξη επιβολής ή αυθαίρετης εξουσίας, αλλά η αναγνώριση της εμπειρίας και των ικανοτήτων του άλλου για την εκπλήρωση ενός ανώτερου, συλλογικού σκοπού. (Περιοδικό Νεολαία, 15/10/1938, σ. 4) Άλλωστε η τετραυγουστιάτικη δικτατορία επεδίωκε να δημιουργήσει μια νεολαία, ένα συμπαγές σώμα που θα εκφράζεται μέσα από τη συλλογική δράση και όχι από την ατομικότητα. Σκοπός ήταν η εξυπηρέτηση του συμφέροντος του συνόλου και όχι η ικανοποίηση των προσωπικών συμφερόντων, για αυτό το λόγο η έννοια της πειθαρχίας και της καθοδήγησης από τους ικανότερους τέθηκε από νωρίς στο επίκεντρο της ρητορικής του Μεταξά όταν απευθυνόταν στη Νεολαία του. (Κοντού, 2013, σ. 468)

Σώμα και έλεγχος

Φυσικά, η ανάγνωση των σελίδων του περιοδικού, αποκαλύπτει μια εντυπωσιακή ποικιλία θεμάτων που εκτείνονται πολύ πέρα από την σαφή πολιτική προπαγάνδα. Στις σελίδες ήδη του πρώτου τεύχους συνυπάρχουν αποσπάσματα, τόσο από διαγγέλματα του ίδιου του Μεταξά προς τη Νεολαία, όσο και κείμενα που αφορούν την υγιεινή, τη διατήρηση της σωματικής υγείας, λογοτεχνικά κείμενα ακόμα και στήλες με ανέκδοτα και κείμενα ψυχαγωγικού χαρακτήρα. Παρόλα αυτά, δεν έπαυε να αποτελεί ένα όργανο κοινωνικής καθοδήγησης και προπαγάνδας για αυτό το λόγο, ακόμα και τα φαινομενικά ουδέτερα ή ψυχαγωγικά κείμενα χαρακτηρίζονται από έναν έντονα παραινετικό τόνο - όπως δείχνει η ευρύτατη χρήση της υποτακτικής και προστακτικής έγκλισης- μέσα από τον οποίο προωθούνται συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς, συμβάλλοντας έτσι στη διακριτική αλλά ταυτόχρονα, συστηματική χειραγώγηση των νεαρών αναγνωστών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της παραπάνω διαπίστωσης αποτελεί ένα κείμενο που φιλοξενείται στο πρώτο τεύχος του περιοδικού με τίτλο «Για να είσθε πάντοτε Δυνατοί». Σε μια πρώτη ανάγνωση το κείμενο αποτελεί

μια «αθώα» ενημέρωση σε θέματα που αφορούν στην υγεία δίνοντας και κάποιες πρακτικές συμβουλές σχετικά με τον καθαρό αέρα και τη διατήρηση του υγιούς περιβάλλοντος για την αποφυγή ασθενειών και μολύνσεων. Παρόλα αυτά, ο τρόπος διατύπωσης – με εκφράσεις όπως «οφείλει» και η συνεχής χρήση του δεοντικού «πρέπει», αποκαλύπτει έναν επιτακτικό τόνο, που δεν αφήνει τα απαραίτητα περιθώρια ατομικής επιλογής αλλά στοχεύει να προβάλλει ως υποχρεωτικό το περιεχόμενο του λόγου. Παράλληλα η δραματοποίηση - στα όρια της τρομοκρατίας- των συνεπειών της μη εφαρμογής των παραπάνω οδηγιών λειτουργεί ως μέσο έμμεσης χειραγώγησης που μας ωθεί στο να εξάγουμε το συμπέρασμα πως δεν πρόκειται για ένα κείμενο που έχει στόχο την πληροφόρηση, αλλά τη διαμόρφωση συγκεκριμένων συνηθειών που συνιστούν την εικόνα του «σωστού» πολίτη. (Περιοδικό Νεολαία, 15/10/1938, σ. 16)

Σε συνέχεια του παραπάνω παραδείγματος είναι ενδιαφέρον να αναλυθεί και ένα κείμενο το οποίο απευθύνεται στους μαθητές επιδιώκοντας να δώσει συμβουλές για το σωστό τρόπο διαβάσματος χωρίς να επιβαρύνεται η υγεία τους. Το άρθρο μέσω μιας σειράς αναλυτικών οδηγιών προτρέπει τους νεαρούς μαθητές να έχουν συγκεκριμένο φωτισμό όταν διαβάζουν, να κάθονται με ένα καθορισμένο τρόπο ακόμα και να μην αλλάζουν τη σελίδα του σχολικού βιβλίου σαλιώνοντας το δάχτυλο(!) Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι το σώμα του νεαρού μαθητή αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο ελέγχου και αυστηρής ρύθμισης. Η στάση, οι κινήσεις ακόμα και ο τρόπος που κρατά το μολύβι υπάγονται σε αυστηρό έλεγχο. Αυτή η λεπτομερειακή ρύθμιση της καθημερινής – μαθητικής συμπεριφοράς λειτουργεί ως μορφή πειθαρχίας, η οποία σαφώς συνδέεται άμεσα με τον ιδεολογικό προσανατολισμό του μεταξικού καθεστώτος. Πίσω από τις προτροπές και τις συμβουλές προς τους μαθητές ελλοχεύει η προσπάθεια ολοκληρωτικού ελέγχου της νεολαίας που ξεπερνά την απόπειρα πνευματικής και ιδεολογικής χειραγώγησης και μετατρέπει τον νεαρό αναγνώστη σε ένα υποκείμενο που του ασκείται έλεγχος ακόμα και στη στάση του σώματός του. (Περιοδικό Νεολαία, 15/10/1938, σ. 18)

Σε επόμενα τεύχη το ίδιου έτους παρατηρούνται επίσης αποσπάσματα από λόγους του Αρχηγού, του οποίου το όνομα δεν αναφέρεται για να παραπέμπει συνειρμικά στο πρόσωπο του ίδιου του Μεταξά, παρότι θεωρητικά αρχηγός της ΕΟΝ, είχε οριστεί ο διάδοχος Παύλος. Είναι αναγκαίο να αναφερθεί πως στις σελίδες του γινόταν εκτενής λόγος για την έμφαση που έδινε η δικτατορία στη διαμόρφωση σωστών και ηθικών νέων. Όπως αναφέρεται σε αποσπάσματα η μέριμνα για τη διαπαιδαγώγηση της νεολαίας είναι ένα φαινόμενο που συναντάται σε όλο τον κόσμο και έχει τις ρίζες του στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, ο οποίος σαφώς προβάλλεται ως υποδειγματικό πρότυπο που συνεχίζει να επηρεάζει τους λαούς. Γίνονται ιδιαίτερες αναφορές στην Αρχαία Αθήνα, αλλά και στην αρχαία Σπάρτη, οι οποίες έδιναν ιδιαίτερη έμφαση τόσο στην πνευματική, όσο και στην σωματική καλλιέργεια των εφήβων. Συνολικά, τα αποσπάσματα προέβαλλαν ένα συνδυασμό αγωγής που συνδυάζει την σωματική άσκηση, την πειθαρχία και την πνευματική καλλιέργεια ως θεμέλιο λίθο για τη δημιουργία ενός ανώτερου πολιτισμού, που βασιζόταν στις προσπάθειες των νέων. (Περιοδικό Νεολαία, 22/10/1938, σ. 42-43) Φυσικά, οι αναφορές στο αρχαιοελληνικό παρελθόν και συγκεκριμένα στη Σπάρτη

καθώς και η πρόθεση σύνδεσης του αρχαίου προτύπου με το παρόν δεν ήταν τυχαίες. Όπως έχει αναφερθεί, ο Μεταξάς υπήρξε μεγάλος θαυμαστής του Σπαρτιατικού προτύπου αγωγής, το οποίο, όπως έκανε και ο Χίτλερ σκόπευε να το διοχετεύσει στη Νεολαία, μέσα από την αρετή της πειθαρχίας. (Πλουμίδης, 2016, σ. 64-65)

Θρησκεία

Αυτή η σύνδεση παρελθόντος – παρόντος είναι διάχυτη σε πολλές σελίδες του περιοδικού και από το περιεχόμενο των λόγων του ιδίου του δικτάτορα που καταλαμβάνουν σημαντικό αριθμό των σελίδων. Από αυτές είναι σαφές πως ο αρχηγός ήθελε μια νεολαία ηθική με έντονη εθνική συνείδηση και ιδανικά τα οποία θα αντλούν από τις διδασκαλίες του παρελθόντος. Φυσικά για να συγκροτηθεί ο Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός που οραματιζόταν δεν έφτανε η στροφή στα πρότυπα της αρχαιότητας – από αυτήν άλλωστε εξέλειπε η χριστιανική πίστη – η οποία θα αντλούνταν από το βυζαντινό παρελθόν. Για αυτό το λόγο από τις σελίδες του περιοδικού δεν έλειπαν οι εκτενείς αναφορές στη χριστιανική θρησκεία η οποία αποτελούσε θεμέλιο λίθο και τη βάση της κοινωνίας που επεδίωκε να συγκροτήσει το μεταξικό κράτος. Αξιοποιώντας την επίκληση στην αυθεντία, το περιοδικό για να αναδείξει τον Χριστιανισμό ως βάση της κοινωνικής συνοχής φιλοξενεί απόψεις διακεκριμένων προσώπων της επιστημονικής κοινότητας, όπως ιατρών, συγγραφέων και καθηγητών πανεπιστημίων. Μέσα από τους λόγους των αυθεντιών, επιχειρείται μια σύνδεση της θρησκείας με την επιστήμη για να δοθεί κύρος στην άποψη ότι η θρησκευτική πίστη δεν αποτελεί τροχοπέδη για την πρόοδο αλλά αναγκαίο θεμέλιο για την ομαλή κοινωνική συμβίωση. (Περιοδικό Νεολαία, 22/10/1938, σ. 45)

Αντικομμουνισμός

Φυσικά, από ένα περιοδικό που αποτελούσε όργανο κρατικής προπαγάνδας δεν θα μπορούσε να λείπει ο αντικομμουνιστικός λόγος που ήταν έκδηλος από την αρχή της επιβολής της δικτατορίας έως και την κατάρρευση του καθεστώτος το 1941. Μια αφήγηση που δημοσιεύθηκε ήδη στο δεύτερο τεύχος του περιοδικού αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα του έντονα ιδεολογικού λόγου του καθεστώτος και εντάσσεται στη συστηματική αντικομμουνιστική προπαγάνδα της περιόδου. Η δαιμονοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος, επιτυγχάνεται μέσα από την ιστορία ενός νεαρού φοιτητή, ο οποίος στρατολογήθηκε στους κόλπους του κομμουνισμού χωρίς η τίμια και εργατική – όπως την παρουσιάζει το περιοδικό – οικογένειά του να έχει γνώση για τις κινήσεις του. Ο κατά τα άλλα μορφωμένος νέος, κατέλαβε μια θέση στο δημόσιο, όμως η ιδεολογική εκτροπή του τον οδήγησε στην κατάχρηση δημοσίου χρήματος και στην εξαφάνιση. Το παράδειγμα του νέου, αξιοποιείται σαφώς για να λειτουργήσει αποτρεπτικά και να τονίσει την ηθική κατάπτωση και τελικά τη διάλυση της ελληνικής οικογένειας. Οι κομμουνιστές που χαρακτηρίζονται στα κείμενα του περιοδικού ως «κακοποιά στοιχεία» παρουσιάζονται ως εχθροί του καθεστώτος και εν γένει της πατρίδας που δρουν υποδόρια και διαβρωτικά. Η εμπλοκή του νέου σε ποινικά αδικήματα, έχει σκοπό να αναδείξει στους νεαρούς αναγνώστες του περιοδικού πως ο κομμουνισμός τελικά ταυτίζεται με την κοινωνική αποσύνθεση, την διάλυση της τίμιας ελληνικής οικογένειας και την εγκληματικότητα. Έτσι εύκολα συνάγεται το συμπέρασμα ότι το

κείμενο δεν λειτουργεί απλώς ως μια πηγή πληροφόρησης, αλλά ως μηχανισμός ιδεολογικής κατασκευής και προσπάθειας πειθάρχησης της νεολαίας καθρεφτίζοντας τις στρατηγικές προπαγάνδας και ελέγχου του καθεστώτος. (Περιοδικό Νεολαία, 22/10/1938, σ. 46)

Οικογένεια και Φύλο

Η ποικιλία θεμάτων του περιοδικού επιβεβαιώνεται από το γεγονός πως στις σελίδες του υπήρχε ειδική στήλη αφιερωμένη στις νεαρές εονίτισσες, με τίτλο «*Η σελίς των κοριτσιών*». Τη συγκεκριμένη στήλη τη συναντά κανείς ήδη από το πρώτο τεύχος, έως και το τελευταίο γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η διαπαιδαγώγηση των νεαρών κοριτσιών αποτελούσε κεντρικό άξονα της ιδεολογικής πολιτικής του καθεστώτος. Μέσα από τις σελίδες του περιοδικού της η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας επιχείρησε να διαμορφώσει μεταξύ των άλλων και τα σωστά έμφυλα πρότυπα τα οποία θα εξασφάλιζαν την αναπαραγωγή και τη σταθερότητα του καθεστώτος.

Μέσα από τη σελίδα των κοριτσιών η οικοκυρική μόρφωση αναδεικνύεται ως ο θεμέλιος λίθος της γνώσης των νεαρών κορασίδων που δεν περιορίζεται μόνο στις οικιακές εργασίες, αλλά εκτείνεται σε όλους τους τομείς της ζωής. Σε αυτό το πλαίσιο η Οργάνωση Νεολαίας Θηλέων θα αναλάμβανε να εκπαιδεύσει τις νεαρές φαλαγγίτισσες σε θέματα που αφορούσαν την μαγειρική, την ενδυμασία και την οικιακή οικονομία. Με αυτό τον τρόπο τα οικιακά ζητήματα αποκτούσαν σαφή κοινωνικοπολιτική σημασία και οι γυναίκες αναγορεύονταν φορείς της υγείας, της ηθικής και του οικονομικού ορθολογισμού στο πλαίσιο της οικογένειας. Μολονότι το πεδίο δράσης των νεαρών γυναικών ταυτίζεται με το χώρο της οικίας, η συμπεριφορά τους είναι δυνατόν να διαμορφώσει μια υγιή κοινωνία στα πρότυπα που έχει θέσει το καθεστώς. Άλλωστε το μεταξικό κράτος μέσα από τη διακήρυξή του «Βασιλεύς, Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια» έδινε ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της τελευταίας. Όπως παρατηρείται και από τις σελίδες του περιοδικού ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον μπορεί να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας ιδανικής κοινωνίας. Για να επιτευχθεί αυτό, οι νεαρές κυρίες όφειλαν να τιμούν τις αξίες της εργατικότητας καθώς και να λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος των μελών της οικογένειας τους. (Περιοδικό Νεολαία, 22/10/1938, σ. 52)

Δεύτερο έτος κυκλοφορίας: 1939

Όπως προαναφέρθηκε, το περιοδικό της νεολαίας κυκλοφορούσε εβδομαδιαίως από το 1938 έως το 1941. Η δεύτερη χρονιά κυκλοφορίας του περιοδικού ήταν ουσιαστικά το τρίτος έτος της μεταξικής δικτατορίας. Το πρώτο τεύχος το οποίο κυκλοφόρησε στις 7 Ιανουαρίου του 1939, ήταν ένα πανηγυρικό τεύχος για δύο λόγους. Αρχικά, ήταν το πρώτο έντυπο της νέας χρονιάς. Ωστόσο, εκτός από το νέο έτος, όπως φαίνεται από τις πρώτες σελίδες του περιοδικού, πανηγυρίζονται κυρίως οι επιτυχημένες δράσεις των φαλαγγιτών και των φαλαγγιτισσών.

Στο πρώτο τεύχος της νέας χρονιάς, περιέχεται ο λόγος του κυβερνητικού εκπροσώπου προς τη νεολαία, ο οποίος εξαιρεί το ρόλο και την προσφορά των νεαρών φαλαγγιτών στις εργασίες για την ενίσχυση και την προώθηση της οργάνωσης τονίζοντας ιδιαίτερα τη σκληρή εργασία και τον ενθουσιασμό που την χαρακτήριζε. Σαφώς, δεν παραλείπεται ήδη από τις πρώτες γραμμές να αναφερθεί η προσφορά του Αρχηγού, ο οποίος ήταν ο απόλυτος εμπνευστής που έδωσε κίνητρο για την δραστηριοποίηση των νέων. Σε μια προσπάθεια απολογισμού του έτους που πέρασε, ο επίτροπος της κυβέρνησης επισημαίνει πως το 1938, πρέπει να αναγορευθεί έτος της Ελληνικής Νεολαίας, αποδίδοντας για άλλη μια φορά τα συγχαρητήριά του για την κοπιώδη εργασία των μελών της ΕΟΝ. Φυσικά, μετά την αναγνώριση των προσπαθειών και την έκφραση της ευγνωμοσύνης στο πρόσωπο του Αρχηγού, το όνομα του οποίου για άλλη μια φορά εντέχνως αποσιωπάται, υπενθυμίζει στην νεολαία, ότι οι επιτυχίες δεν αποτελούν ευκαιρία για ανάπαυλα, αλλά συνοδεύονται από μεγαλύτερες υποχρεώσεις και υψηλότερους στόχους. Με αυτό τον τρόπο, καλεί κάθε νέο και νέα, να ενταχθούν στην Οργάνωση για την περαιτέρω εντατικοποίηση των δραστηριοτήτων της. (Περιοδικό Νεολαία, 07/01/1939, σ. 427) Σε αυτό το σημείο, αξίζει να επισημανθεί πως θεωρητικά η συμμετοχή των νέων στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας είχε αρχικά προαιρετικό χαρακτήρα, όπως είχε δηλώσει και ο ίδιος ο Ιωάννης Μεταξάς, όταν κλήθηκε να προσδιορίσει τα χαρακτηριστικά της. (Βατικιώτης, 2005, σ. 344- 345) Στην πράξη ωστόσο η ένταξη στην Οργάνωση ήταν πολλές φορές αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών πιέσεων και δεν χαρακτηριζόταν τόσο από την ελεύθερη βούληση. Σύμφωνα με το λόγο του επιτρόπου στο περιοδικό, η εντατικοποίηση των δράσεων της ΕΟΝ, θα ανταποκρινόταν στις προσδοκίες του Αρχηγού, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως Δημιουργός της Ελληνικής Αναγέννησης, πάντα υπό την αιγίδα του βασιλιά. Η αναφορά στο πρόσωπο του βασιλιά, επιβεβαιώνει πως ο Μεταξάς παρότι ήδη από το 1938 είχε γίνει ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης και ρυθμιστής της πολιτικής κατάστασης, ποτέ δεν απώλεσε τον φιλομοναρχικό προσανατολισμό του. (Πλουμίδης, 2016, σ. 38)

Οι δράσεις της ΕΟΝ

Στις σελίδες που ακολουθούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιγραφή των δραστηριοτήτων των μελών της ΕΟΝ και η συμμετοχή τους στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Κεντρικός άξονας των εκδηλώσεων που περιγράφονται είναι ο εορτασμός της Πρωτοχρονιάς και η κοπή της πίτας των σχηματισμών της Οργάνωσης. Όπως αναφέρεται, το παρόν φυσικά έδωσε ο ίδιος ο Μεταξάς, ο οποίος συμμετείχε με χαρά και συγκίνηση στις εκδηλώσεις, αναμείχθηκε με τους νεαρούς σκαπανείς και φαλαγγίτες και συνομίλησε μαζί τους. Η στάση του απέναντι στα μέλη της ΕΟΝ περιγράφεται ως πατρική, ενώ οι χαρακτηρισμοί για τον ίδιο ως *Εθνικό Πατέρα* και για τους νέους ως *παιδιά της Ελληνικής Πατρίδας* επιβεβαιώνουν την ιδιαίτερη σχέση που είχε ο Μεταξάς με τα «*ηθικά παιδιά του*». Είναι σαφές πως ο δικτάτορας αντιμετώπιζε τα μέλη της ΕΟΝ ως φορείς της ιδεολογίας του και απόλυτους εγγυητές της διαίονισής της.

Σε κάθε περίπτωση, η κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας ήταν μια πολιτιστική εκδήλωση που στις σελίδες του περιοδικού περιγράφεται ως μια ευκαιρία κοινωνικοποίησης και κοινωνικής συναναστροφής κατά την οποία τα νεαρά μέλη στα διάφορα τμήματα και υποδιοικήσεις γιορτάζουν με ενθουσιασμό συμμετέχοντας σε χορούς, χορωδίες, απαγγελίες καλάντων, ενώ ακόμα πραγματοποιούνταν επισκέψεις σε νοσοκομεία και ιδρύματα, όπου μοιράζονταν τα κομμάτια της πίτας. (Περιοδικό Νεολαία, 07/01/1939, σ. 429-430) Φυσικά, η περιγραφή των δράσεων της ΕΟΝ δεν περιορίζεται μόνο στην απαρίθμηση των δραστηριοτήτων των σχηματισμών της πρωτεύουσας. Όπως αναφέρεται οι επαρχιακοί σχηματισμοί ήδη από το 1939, απαριθμούσαν αρκετά μέλη τα οποία συμμετείχαν σε ποικίλες δραστηριότητες κοινωνικού ενδιαφέροντος. Επί παραδείγματι, όπως περιγράφεται στις σελίδες του περιοδικού, η ΕΟΝ Ρεθύμνου, συμμετείχε με ιδιαίτερο ζήλο στην εκστρατεία δενδροφύτευσης αποδεικνύοντας έτσι και την μεγάλη σημασία που απέδιδε το τετραυγουστιάτικο καθεστώς σε δραστηριότητες που θα έφερναν κοντά τους νέους με τη φύση, η οποία αποτελούσε πηγή έμπνευσης και μέσο της καλλιέργειας εθνικής συνείδησης. (Περιοδικό Νεολαία, 07/01/1939, σ. 454)

Φύλο και κοινωνική συμπεριφορά

Φυσικά από τα τεύχη του 1939, δεν απουσιάζουν και οι σελίδες οι οποίες αφορούν αποκλειστικά τις νεαρές εονίτισσες. Η στήλη από τη σελίδα των κοριτσιών ακολουθώντας τη φιλοσοφία των προηγούμενων τευχών παρέδιδε μαθήματα κοινωνικής συμπεριφοράς που συνδέονταν άμεσα με την κοινωνική αποδοχή και τη συμπάθεια. Σύμφωνα με το πρώτο τεύχος του έτους η ελκυστικότητα των νεαρών κοριτσιών δεν εξαρτιόταν από την επίδειξη πλούτου και τα πολυτελή υφάσματα, αλλά από την καλαισθησία και την κομψότητα με την οποία μπορεί μια γυναίκα να φροντίσει την εμφάνισή της. Παράλληλα, δίνεται μεγάλη έμφαση στην κοινωνική συμπεριφορά που ορίζει την θηλυκή ευπρέπεια και αυτοσυγκράτηση. Με αυτό τον τρόπο γίνεται αντιληπτό πως το κείμενο λειτουργεί κανονιστικά προβάλλοντας συγκεκριμένα πρότυπα σχετικά με το «χρέος» των νεαρών γυναικών να αποφεύγουν υπερβολικές και απρεπείς κινήσεις αποβάλλοντας έτσι τις αρνητικές συνήθειες και καλλιεργώντας τις θετικές ιδιότητες που συνοδεύουν το φύλο τους. Έτσι, η συμπάθεια και η ελκυστικότητα αποτελούν ένα συνονθύλευμα εξωτερικής εμφάνισης αλλά και εσωτερικής καλλιέργειας πάντα στο επιτρεπόμενο πλαίσιο που ορίζει, τόσο η γυναικεία τους φύση, όσο και η προσπάθεια του καθεστώτος να ελέγξει και να χειραγωγήσει τη συμπεριφορά της νεολαίας της. (Περιοδικό Νεολαία, 07/01/1939, σ. 441)

Τρίτο έτος κυκλοφορίας: 1940

Πόλεμος και εθνική κινητοποίηση

Αξιοπρόσεκτο είναι ότι το τρίτο έτος της κυκλοφορίας του, μολονότι η κεντρική θεματολογία του περιοδικού δεν αλλάζει, προστίθενται κάποιες σελίδες οι οποίες σχετίζονται με τις εξελίξεις του πολέμου. Τα ξημερώματα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, ο Ιωάννης Μεταξάς, είχε δεχθεί μεταμεσονύχτια επίσκεψη στο γραφείο του στην Κηφισιά και του ζητήθηκε από τον Ιταλό πρέσβη να παραχωρήσει στην Ιταλία την ελεύθερη είσοδο και την εγκατάσταση ιταλικών βάσεων σε ορισμένα στρατηγικά σημεία στα ελληνικά εδάφη. Το «όχι» του δικτάτορα,

που στην πραγματικότητα ήταν η γαλλική φράση “Alors c’ est la guerre”(=Επομένως έχουμε πόλεμο) σήμανε την είσοδο της χώρας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.(Κολιόπουλος, 2001, σ. 24-25) Τα ξημερώματα, αμέσως μετά την εκπνοή του τελεσίγραφου το Γενικό Στρατηγείο Στρατού εξέδωσε το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν, όπως αποτυπώνεται και στις σελίδες του ημερολογίου του ίδιου του Μεταξά.

«Αί Ιταλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 5.30' σήμερον τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς ἐλληνοαλβανικῆς μεθορίου. Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους.» (Ημερολόγιο Ιωάννη Μεταξά, σ. 520)

Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού που κυκλοφόρησε μετά την κήρυξη του πολέμου, στις 2 Νοεμβρίου 1940, αρκετές σελίδες είναι αφιερωμένες στο γεγονός. Αρχικά, τόσο στο εξώφυλλο, όσο και στις πρώτες σελίδες ο τίτλος «Νυν υπέρ πάντων ο αγών» έχει στόχο να τονώσει το ηθικό των Ελλήνων που κλήθηκαν να υπερασπιστούν την πατρίδα. Μέσω του περιοδικού, η ελληνική νεολαία, πληροφορήθηκε για τις ιταλικές ενέργειες που οδήγησαν στον πόλεμο, ενώ καθίσταται σαφές πως η κήρυξή του δεν ήταν στις προθέσεις της χώρας. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι ο πόλεμος παρουσιάζεται ως ιστορική συνέχεια του ένδοξου παρελθόντος μιας και τονίζεται ότι η ελευθερία και η ανεξαρτησία των Ελλήνων ήταν αποτέλεσμα των αγώνων των ηρώων της ιστορίας. Σε αυτό το πλαίσιο, εξάιρεται η προθυμία με την οποία απάντησε η ελληνική νεολαία στο άκουσμα του πολέμου και της υπεράσπισης των ιδανικών της πατρίδας. Ο αγώνας παρουσιάζεται ως υπενθύμιση του καθήκοντος, αλλά και σύμβολο εθνικής ομοψυχίας. Στις σελίδες του, ο ελληνικός λαός προσλαμβάνει την κήρυξη του πολέμου ως εθνικό χρέος, ενώ παράλληλα απουσιάζει η αποτύπωση του φόβου και του πανικού. (Περιοδικό Νεολαία, 02/11/1940, σ. 132)

Ιδιαίτερη σημασία έχουν και οι πρώτες διαταγές προς το στρατό και το στόλο μέσω των οποίων, ο Αρχιστράτηγος Αλέξανδρος Παπάγος και ο Υφυπουργός Ναυτικών Ιωάννης Παπαβασιλείου απευθύνονται στις ένοπλες δυνάμεις και τον ελληνικό λαό καλώντας τους να εκτελέσουν το εθνικό τους καθήκον. Κοινό χαρακτηριστικό και των δύο κειμένων αποτελεί η έμφαση στις αξίες της αυταπάρνησης και της αυτοθυσίας, οι οποίες προβάλλονται ως οι βασικές αρετές που θα εξασφαλίσουν την νίκη επί του εχθρού. (Περιοδικό Νεολαία, 02/11/1940, σ. 133)

Τέταρτο έτος κυκλοφορίας: 1941

Πόλεμος και θάνατος Ιωάννη Μεταξά

Το τέταρτο έτος της κυκλοφορίας του περιοδικού είναι ιδιαίτερα σημαντικό για δύο λόγους. Αρχικά, η χώρα συνέχιζε τον αγώνα της κατά των Ιταλών στο ελληνοαλβανικό μέτωπο. Την ίδια χρονιά ο Ιωάννης Μεταξάς στις 29 Ιανουαρίου 1941, πέθανε εξαιτίας μετεγχειρητικής επιπλοκής λοίμωξης στο φάρυγγα. (Ράγκος, 2016, σ. 82) Στις σελίδες των τευχών του έτους τονιζόταν η προσφορά του Αρχηγού στον αγώνα των Ελλήνων κατά των Ιταλών, καθώς και οι αγωνιώδεις προσπάθειες που είχε καταβάλει έτσι ώστε να κρατήσει τη χώρα μακριά

από την δίνη του πολέμου. Ιδιαίτερη αναφορά γινόταν, τόσο στην στρατιωτική του ιδιοφυΐα, όσο και στο γεγονός ότι ο ίδιος ποτέ δεν είχε ιμπεριαλιστικές και επεκτατικές βλέψεις, καθώς το ιδανικό του ήταν πάντα η πατρίδα. (Περιοδικό Νεολαία, 04/01/1941, σ. 361) Παράλληλα, επισημαίνεται και ο ρόλος της ελληνικής νεολαίας, η οποία με την έκρηξη του πολέμου απέδειξε στον εμπνευστή και δημιουργό της ότι ήταν αντάξια των προσδοκιών του. Η ΕΟΝ, συνέβαλε στον ιερό – όπως χαρακτηρίζεται – αγώνα, τόσο με τον ενθουσιασμό που χαρακτηρίζει τη νεότητα των μελών της, όσο και μέσω συγκεκριμένων δράσεων, όπως η αποστολή μάλλινων ειδών στο μέτωπο, η μεταφορά των δεμάτων των μαχόμενων και η συμμετοχή των νεαρών μελών της οργάνωσης σε εράνους. (Περιοδικό Νεολαία, 04/01/1941, σ. 363)

Περίπου, ένα μήνα μετά την αλλαγή τους έτους το περιοδικό που κυκλοφόρησε στις 2 Φεβρουαρίου 1941, σηματοδεύτηκε από την ανακοίνωση του θανάτου του Μεταξά. Ακολουθώντας πάντα την ίδια φιλοσοφία ως προς τη θεματολογία του περιοδικού, το συγκεκριμένο τεύχος ενέταξε στις σελίδες του αφιέρωμα στο θάνατο του εμπνευστή της ελληνικής νεολαίας. Παρά το βαθύ πένθος στην κρίσιμη στιγμή του πολέμου, τονίστηκε η ανάγκη ο ελληνικός λαός και οι ένοπλες δυνάμεις να συνεχίσουν με την ίδια θέρμη τον σημαντικό αγώνα τους. (Περιοδικό Νεολαία, 02/02/1941, σ. 455) Στο ίδιο τεύχος φιλοξενείται και το διάγγελμα του βασιλιά μετά το θάνατο του Μεταξά. Σε αυτό ο Γεώργιος απέδωσε φόρο τιμής στη μνήμη του, ενώ παράλληλα δεσμεύθηκε ότι ο ίδιος και η νέα κυβέρνηση, της οποίας πρόεδρος κρίθηκε ο Αλέξανδρος Κορυζής, θα διαφυλάξουν τα ιδεώδη και το έργο του Αρχηγού της ΕΟΝ. (Περιοδικό Νεολαία, 02/02/1941, σ. 457)

Συμπεράσματα

Η εγκαθίδρυση της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου 1936 έλαβε χώρα σε μια περίοδο έντονης πολιτικής και οικονομικής αστάθειας καθώς και κοινωνικών αναταραχών. Μέσα στο περιβάλλον της πολιτικής αναταραχής της αναμόχλευσης του εθνικού διχασμού, της παλινόρθωσης της μοναρχίας καθώς και της βαθιάς οικονομικής κρίσης που έφτασε στη χώρα το 1932, το καθεστώς Μεταξά επεδίωξε να παρουσιαστεί ως δύναμη εθνικής ανασυγκρότησης και κοινωνικής συνοχής. Η δικτατορία του, βαθιά αυταρχική και αντικομμουνιστική μπορεί να χαρακτηριστεί και βασιλική εξαιτίας του ενεργού ρόλου του μονάρχη, τόσο στις συνθήκες επιβολής της, όσο και κατά τη διάρκεια ζωής της, μιας και ο ίδιος ο Μεταξάς μολονότι από το 1938 και μετά παραγκώνισε το ρόλο του βασιλιά, ποτέ δεν έπαψε να είναι ένθερμος θιασώτης της μοναρχίας. Η ιδεολογία του βασίστηκε στην ανύψωση και την προβολή της πατρίδας ως υπέρτατης αξίας, στην προβολή της εθνικής ομοψυχίας και στην ανάδειξη της θρησκείας ως θεμελιώδεις αξίες για την καλλιέργεια της πίστης προς τον αρχηγό και το Νέο Κράτος. Η απουσία ωστόσο λαϊκών ερεισμάτων καθώς και ενός κόμματος πίσω από το οποίο θα μπορούσε να συσπειρωθεί ο ελληνικός λαός οδήγησε το καθεστώς στην αναζήτησή τους. Στο πλαίσιο αυτό η οργανωμένη

νεολαία, θεωρήθηκε η πλέον κατάλληλη κοινωνική ομάδα για τη διάδοση και τη μακροπρόθεσμη υιοθέτηση των ιδεολογικών αρχών του τετραυγουστιάτικου καθεστώτος.

Ακολουθώντας τα πρότυπα των αντίστοιχων οργανώσεων της Ευρώπης του 20^{ου} αιώνα, ο Ιωάννης Μεταξάς εμπνεύστηκε και δημιούργησε την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ), η οποία υπήρξε βασικό εργαλείο μετάδοσης της πολιτικής του. Η ίδρυσή της σηματοδότησε την προσπάθεια του δικτάτορα να προσηλυτίσει την ελληνική νεολαία και ταυτόχρονα να αποκτήσει η δικτατορία του το λαϊκό έρεισμα που της έλειπε. Η αυστηρή ιεραρχία και δομή της Οργάνωσης, η παρουσία συμβόλων και τελετουργιών καθώς και οι δράσεις της ΕΟΝ, τόσο στην πρωτεύουσα, όσο και στις επαρχίες αποσκοπούσαν στη διαμόρφωση ενός νέου -υγιούς κατά το Μεταξά- προτύπου πολίτη. Μέσα από την διαμόρφωση των ηθικών παιδιών του, θα μπορούσε να εξασφαλίσει την διαίωνιση της ιδεολογίας του και την μακροήμερευση του καθεστώτος του, κάτι το οποίο εκ του αποτελέσματος κατέστη ανέφικτο, μιας και αυτό θα μπορούσε να υλοποιηθεί μόνον μετά την πάροδο κάποιων χρόνων. Σε κάθε περίπτωση η ΕΟΝ δεν είχε μόνον ψυχαγωγικούς σκοπούς, αλλά κυρίως κοινωνικούς μιας και η αυστηρή πειθαρχία που τη χαρακτήριζε λειτουργούσε ως μηχανισμός διαμόρφωσης στάσεων συμπεριφοράς συμβατών με την ιδεολογία του καθεστώτος.

Ιδιαίτερη σημασία απέκτησαν οι ιδεολογικοί πυλώνες της οργάνωσης, όπως ήταν η πατρίδα, η θρησκεία και η οικογένεια. Όλα -αναπόσπαστα και καίρια- στοιχεία της ελληνικής ταυτότητας στόχευσαν στην ηθική συγκρότηση των νέων μελών της, τα οποία δεν υπάγονταν σε κοινωνικές και οικονομικές διακρίσεις. Η συμμετοχή των νέων στην ΕΟΝ ήταν ισότιμη και ο ανώτερος σκοπός όλων η υπεράσπιση και η διαφύλαξη της πατρίδας. Στο πλαίσιο επομένως της ΕΟΝ αποσοβούνταν οποιοσδήποτε ιδιοτελής σκοπός και προβαλλόταν η αξία της συλλογικότητας καθώς μόνο με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να οικοδομηθεί ένα συνεκτικό σύστημα αξιών, το οποίο θα εξασφάλιζε την πίστη των μελών στο κράτος και στο εθνικό ιδεώδες.

Έχει αναλυθεί το γεγονός ότι η διαπαιδαγώγηση της ΕΟΝ δεν περιορίστηκε μόνο στο θεωρητικό επίπεδο. Οι πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως το θέατρο, ο κινηματογράφος, η λειτουργία του ραδιοφώνου καθώς και ο αθλητισμός αποτέλεσαν εξίσου σημαντικούς φορείς διαμόρφωσης της νεολαιίστικης συνείδησης. Ο κινηματογράφος, το θέατρο και το ραδιόφωνο αξιοποιήθηκαν ως μέσα για τη διάδοση προπαγανδιστικών μηνυμάτων και προβολής των δράσεων της νεολαίας. Ο αθλητισμός από την άλλη, συνδέθηκε από το καθεστώς με την καλλιέργεια της πειθαρχίας, της σωματικής υγείας και του συλλογικού πνεύματος, στοιχεία τα οποία θεωρούνταν απαραίτητα για τη διαμόρφωση του Νέου Κράτους που οραματιζόταν το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου.

Τέλος, η παρούσα μελέτη ασχολήθηκε με επιλεγμένα τεύχη του περιοδικού «Νεολαία», που κυκλοφορούσε από το 1938 και αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα μέσα επικοινωνίας της ΕΟΝ. Η εξέταση των τευχών του περιοδικού κατά τα έτη 1938-1941 κατέδειξε ότι δεν λειτουργούσε απλώς ως ένα ενημερωτικό έντυπο,

αλλά ως μέσο προσηλυτισμού και φορέας διάδοσης των ιδεολογικών γραμμών του καθεστώτος. Μέσα από τα άρθρα, τη χρήση της γλώσσας και του ύφους του περιοδικού προβαλλόταν το πρότυπο του νέου πολίτη που οραματίστηκε και επιχείρησε να δημιουργήσει ο Μεταξάς. Το περιοδικό συνέβαλε στη δημιουργία μιας συλλογικής ταυτότητας των νέων μελών της ΕΟΝ και λειτούργησε ως σημαντικός φορέας ιδεολογικής διαπαιδαγώγησης.

Συνολικά, η παρούσα διπλωματική εργασία επισημαίνει τον κεντρικό ρόλο της ΕΟΝ στη μεταξική δικτατορία. Η διαμόρφωση των νέων δεν ήταν απλώς μια εκπαιδευτική και κοινωνική πολιτική, αλλά στρατηγική επιλογή του ίδιου του Μεταξά σε μια προσπάθεια νομιμοποίησης και σταθεροποίησης του καθεστώτος του. Η μελέτη της νεολαίας στη δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου παρέχει ασφαλή και πολύτιμα συμπεράσματα για τον τρόπο με τον οποίο τα ολοκληρωτικά καθεστώτα διαχρονικά επιχειρούν να αξιοποιήσουν την νεολαία και την διαπαιδαγώγησή της ως μέσο ιδεολογικής επιρροής. Η περίπτωση της μεταξικής ΕΟΝ, συμβάλλει ουσιαστικά στην βαθύτερη κατανόηση των σχέσεων του κράτους, της πολιτικής ιδεολογίας και της νεολαίας. Στο πλαίσιο αυτό, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας του Μεταξά μολονότι προσέφερε ευκαιρίες για συμμετοχή σε κοινωνικές, πολιτιστικές και αθλητικές δράσεις δεν έπαυε ποτέ να αποτελεί ένα από τα βασικότερα μέσα ιδεολογικού επηρεασμού του καθεστώτος. Βασικός σκοπός της οργάνωσης ήταν η διαμόρφωση ενός νέου προτύπου πολίτη, εναρμονισμένου με την ιδεολογία του καθεστώτος. Η πειθαρχία, η αφοσίωση στο πρόσωπο του Μεταξά και στο ίδιο το καθεστώς, η πίστη στη θρησκεία και στο θεσμό της μοναρχίας καθώς και ο αντικομμουνισμός, είναι τα στοιχεία που συνθέτουν το πρότυπο του σωστού νέου και κατ' επέκταση του σωστού πολίτη το οποίο προσπάθησε συστηματικά να διαμορφώσει η ΕΟΝ. Σε αυτό το νέο τύπο πολίτη η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου, είχε εναποθέσει την πίστη και τις ελπίδες της για την διατήρηση και την επιβίωσή της ακόμα και μετά το θάνατο του ίδιου του Μεταξά.

Πηγές και Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς πηγές:

Ιωάννης Μεταξάς, *Λόγοι και Σκέψεις*, 2^{ος} τόμος, Αθήνα, 1969

Ιωάννης Μεταξάς, *Το προσωπικό του ημερολόγιο*, 4^{ος} τόμος, Αθήνα, 1976

Περιοδικό «*Νεολαία*», 1938-1941

Βιβλιογραφία:

Αγγελής Ευάγγελος, *Μεταξική προπαγάνδα και Νεολαία 1936-1940*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, 2004

Αλιβιζάτος Νίκος, *Το σύνταγμα και οι εχθροί του στη Νεοελληνική ιστορία 1800-2010*, Πόλις, Αθήνα, 2011

Βαρών – Βασάρ Οντέτ, Από την ΕΟΝ στην ΕΠΟΝ, 1936 -1946. Μνήμες και βιώματα από δύο νεανικές οργανώσεις στο: Χάγκεν Φλάισερ (επιμ) *Η Ελλάδα 1936-1949 Από τη δικτατορία στον Εμφύλιο, Τομές και συνέχειες*, Καστανιώτη, Αθήνα, 2003

Βατικιώτης Γ. Παναγιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά, Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Ευρασία, Αθήνα, 2005

Γεωργαντζή Ελένη – Μαρία, *Η εκπαιδευτική πολιτική του Ιωάννη Μεταξά. Ένα εκπαιδευτικό σενάριο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Διπλωματική Εργασία, Πάτρα, 2021

Δασκαρόλης Β. Ιωάννης, *Μεταξάς εναντίον Τσαλδάρη. Η άγνωστη αντιβενιζελική σύγκρουση (1924-1928)*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2023

Δαφνής Γρηγόρης, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923-1940*, Κάκτος, Αθήνα, 1997

Κλάψης Αντώνης – Κούμας Μανόλης, *Εθνικός Διχασμός*, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2019

Κολιόπουλος Ιωάννης, «Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου», στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1978, σ.σ. 382-411

Κολιόπουλος Ιωάννης, «Η εξωτερική πολιτική του», στο: *Ιστορικά*, Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 2001, σ.σ. 20-27

Κοντού Γεωργία, *Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία της 4^{ης} Αυγούστου και ο τρόπος με τον οποίο αυτή επηρέασε την εκπαίδευση και τη νεολαία (ΕΟΝ)*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδακτορική Διατριβή, Ιωάννινα 2013

- Λέκκας Παντελής, «Ο υπερταξικός χαρακτήρας του εθνικιστικού λόγου», *Μνήμων*, τ. 16, σ.σ. 95-106, 1994
- Μαυρογορδάτος Γεώργιος, «Μεταξύ δύο πολέμων, πολιτική ιστορία 1922-1940», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 7, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003, σ.σ. 9-32
- Μικρούδης Δ. Γεώργιος, *Ο Βενιζέλος και η βασιλεία*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2024
- Μπότσιου Ε. Κωνσταντίνα, «Τα «ηθικά» παιδιά του Ιωάννη Μεταξά», ΤΟ ΒΗΜΑ, 22/04/2012, Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2012/04/22/books-ideas/ta-ithika-paidia-toy-iwann-metaksa/>
- Νικολακόπουλος Ηλίας, *Των εκλογών τα πάθη, ψηφίδες της ελληνικής εκλογικής ιστορίας του 20^{ου} αιώνα*, ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα, 2012
- Παυλίδου Ευθυμία, *Σχολείο και ΕΟΝ: μέσα ιδεολογικής χειραγώγησης του μεταξικού καθεστώτος*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Θεσσαλονίκη, 2007
- Πετράκη Μαρίνα, *Ο Ιωάννης πίσω από το Μεταξά*, Η Καθημερινή, Αθήνα, 2014
- Πετράκη Μαρίνα, Εθνική Οργάνωση Νεολαίας Διαφώτιση και εθνική διαπαιδαγώγηση Προπαγανδιστικοί μηχανισμοί, στο *Ιστορία*, Πάπυρος, Αθήνα, 2016
- Πλουμίδης Σπυρίδων, *Το καθεστώς Ιωάννη Μεταξά (1936-1941)*, Εστία, Αθήνα, 2016
- Πλουμίδης Σπυρίδων, «Το καθεστώς Μεταξά, 1936 – 1941», στο Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ.) *Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά 1936- 1941*, Τα Νέα, Αθήνα, 2017
- Ράγκος Γιάννης, «Ο θάνατος του Ιωάννη Μεταξά: Φυσιολογικά τα αίτια ή εγκληματική ενέργεια;» στο *Ιστορία*, Πάπυρος, Αθήνα, 2016
- Φωκά Ιωάννα, «Σύμβολο της ΕΟΝ- Χαιρετισμός, Σύμβολα, Στολή, Διαθέσιμο στο: <https://ioannismetaxas.gr/Varius/EONXeretismosStoli.html>
- Χατζηβασιλείου Ευάνθης, «Η πτώση του δημοκρατικού πολιτεύματος», στο Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ.) *Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά 1936- 1941*, Τα Νέα, Αθήνα, 2017

Υπεύθυνη Δήλωση συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/ εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/ δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.